

LADAKALNIS

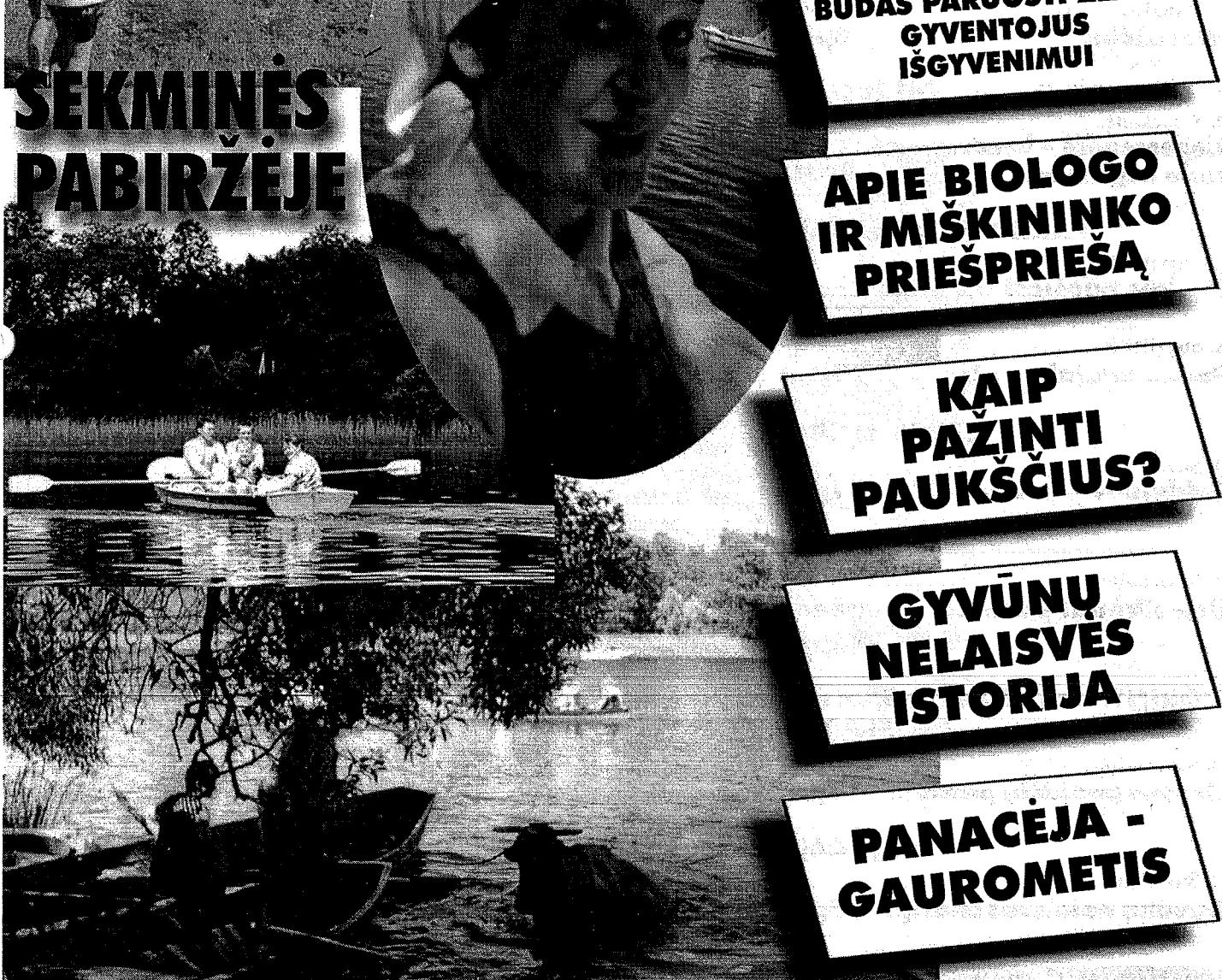
2 (67)

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO LEIDINYS

2000 balandis-birželis

**SEKMINĖS
PABIRŽEJE**

SIAME NUMERYJE

**EKOLOGINIS ŠVIETIMAS -
BŪDAS PARUOŠTI ŽEMĖS
GYVENTOJUS
IŠGYVENIMUI**

**APIE BIOLOGO
IR MIŠKININKO
PRIEŠPRIEŠĄ**

**KAIP
PAŽINTI
PAUKŠCIUS?**

**GYVŪNU
NELAISVES
ISTORIJA**

**PANACÉJA -
GAUROMETIS**

TURINYS

D. Savickaitė
Ekologiniškų švietimų - būdas paruošti Žemės gyventojus išgyvenimui 2psl.

B. Šablevičius
Kodėl retieji vabzdžiai prilyginami kinivar pom? 6psl.

I. Čeponienė
Mokomieji gamtos konkursai 7psl.

L. Stanaitis
Eileraščiai 8psl.

VOLUNGĖ

D. Savickaitė
Biogeocenozė - bendravimas, kurio negirdime 9psl.

PARKO GIRIŲ TAKAIS

A. Survilaitė
Ziedais puošiasi tik brandžios... 10psl.

A. Survilaitė
Parko naujakuriai 10psl.

VERTA ŽINOTI

D. Savickaitė
Saldytuve - gaurometis 11psl.

KRAŠTOTYRA

D. Savickaitė
Gaveikėnai puošiasi žmonėmis 12psl.

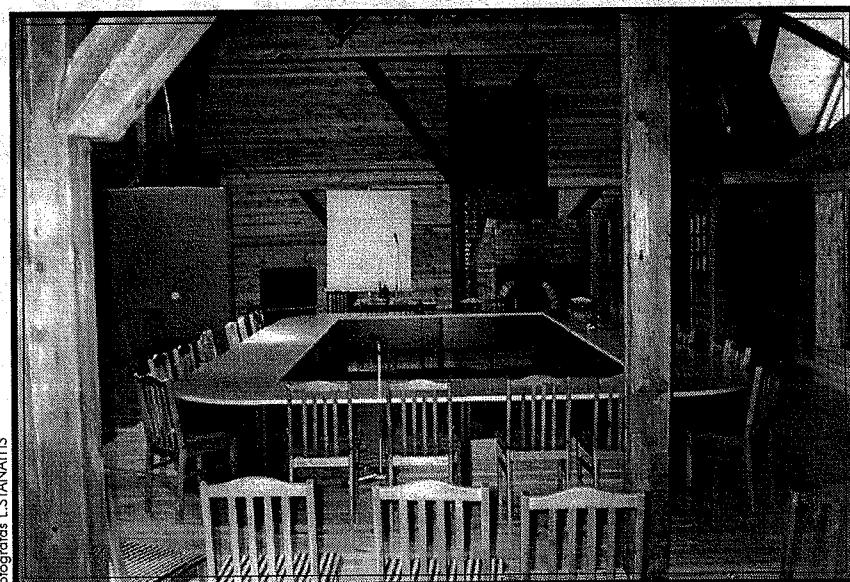
NORINTIEMS PAŽINTI GAMTOS PASLAPTRIS

D. Savickaitė
Gausus paukščių pasaulis 13psl.

TAI IDOMU

D. Savickaitė
Gyvūnų nelaisvės istorija 15psl.

EKOLOGINIS ŠVIETIMAS

Ekologimo švietimo centras.

Tarp ekonominių ir politinių problemų gamtosaugos reikalai tarsi išnyksta. Iš pašknų pažeidžiamas žmonių salyčio su gamta pradas, buvęs nuo neatmenamų laikų ir būtinas harmoningai asmenybei formuotis. Galime ir nežinoti, ką prarandame gyvendami taip, kaip gyvename.

Ekologinis ugdymas – savęs, kaip gamtos dalies supratimo ugdymas – ilgalaikis procesas, kurį reikia pradėti kuo anksčiau. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad gamtos apsauga, baimė dėl ekologinės katastrofos yra tik turimų žinių klausimas. Bet visos šioje srityje ikytinos žinios turi būti "apsiaustos" stipria emocine skraiste. Jei chemija, fizika, biologija ar aplinkotyra su teiks žinių apie užterštumo grėsmę, mes pasistengsime elgtis protingai, bet neišsaugosime visumos. Ekologinis švietimas visuomet turi didesnę ar mažesnę prasmę – ypač ankstyvosios socializacijos metu. Ekologinis ugdymas turėtų būti orientuotas ne tiek į protą, kiek į širdį – žmogaus teisingumo, dvasingumo puosejimą. Galutinis ekologinio ugdymo rezultatas turėtų būti valstybinės nuostatos bei jų suformuotas elgesys ir gyvenimo būdas. Organizuojant šią veiklą būtina prisiminti tautos papročius, kultūrinį paveldą, nes mūsų tautojė gamtosauginės idėjos ne tik grįsdavo egzistencijos klausimus, būdavo kertinis akmuo religi-

būti efektyvūs tik šalia kitų sąlygu. Rūpestis dėl gamtos išsaugojimo yra susijęs su mūsų pačių tarpusavio santykį problema. Todėl visos nuostatos šioje veikloje turi būti grindžiamos socialiniais ryšiais ir meile.

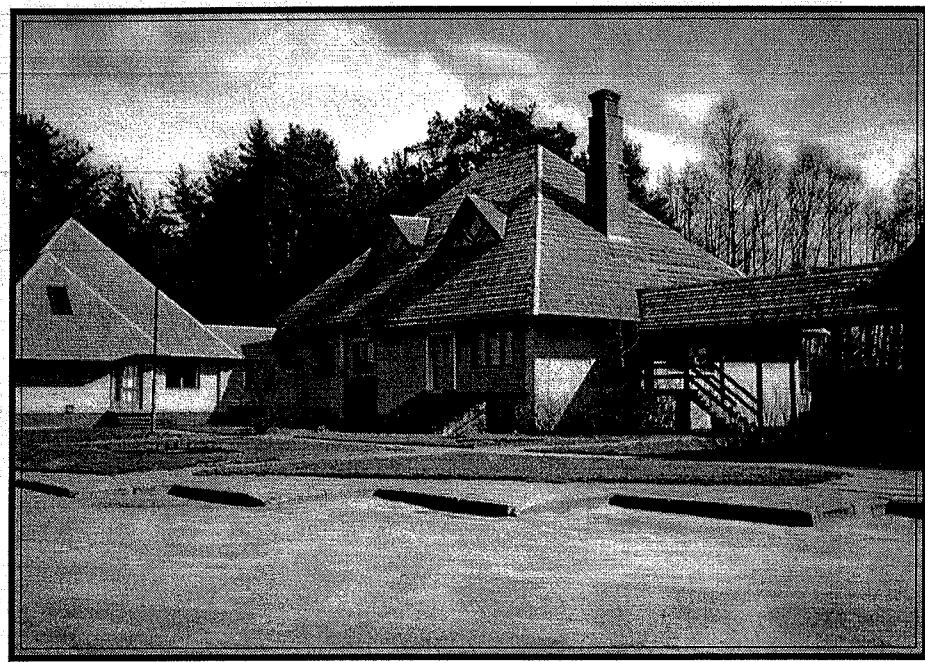
1992 m. Rio de Žaneire priimta Tarptautinė subalanstuotos plėtros strategija pasakino visas pasaulio šalis mąstyti apie tai, kaip ugdyti

Informacinis centras

Foto: L. STANAITIS

- BŪDAS PARUOŠTI ŽEMĖS GYVENTOJUS IŠGYVENIMUI

Ekologinio švietimo centras.

savo žmones ir šiesti visuomenę, kad ši sugebėtų sukurti harmoningus ryšius su gyvenančia aplinka. Ši programa išplėtė ekologinio ugdymo tikslus. Kiekvienam asmeniui ir visai visuomenei siekiama padėti:

1. Suprasti gamtinę ir žmogaus sukurtą aplinką kaip visumą su biologiniais, fizi-

niais, socialiniais, ekonominius ir kultūriniai aspektais.

2. Suprasti ekonomikos, politikos ir ekologijos sąveiką moderniajame pasaulyje, kur atskirų šalių sprendimai ir veiksniai gali turėti tarptautinį atgarsį. Plėtoti atsakomybės ir atskirų šalių bei rajonų žmonių bendrumo jausmą.

3. Suprasti ryšį tarp socia-

linės ir ekonominės plėtros ir aplinkos apsaugos.

Svarbiausios Lietuvos visuomenės aplinkosauginio švietimo nuostatos yra numatytos LR visuomenės aplinkosauginio švietimo strategijoje ir veiksmų programe, kuriai 1998 02.09 nutarimu Nr. 165 pritare vyriausybė. Minėtoje strategijoje suformuluoti

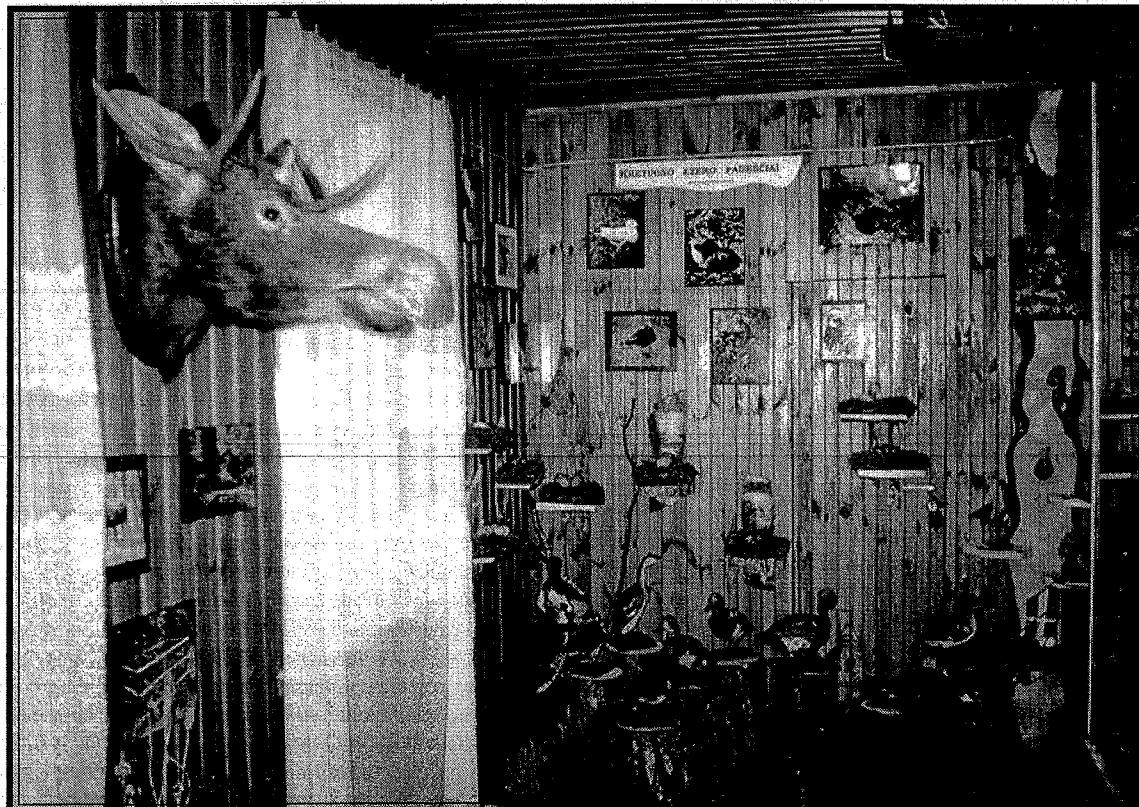
ta miestų savivaldos institucijų darbuotojų, gyventojų kompetencija aplinkos apsaugos srityje ir skatina juos dalyvauti, sprendžiant miesto politinius, ekonominius, socialinius, kultūrinius uždavinius. 1998 m. duomenimis, gamtinės vertybų ir biologinės įvairovės tyrimai buvo atlikti 27 iš 56 savivaldybių. 2000 m. išvakarėse šie darbai atlikti jau 36 savivaldybėse. Praktinius apsaugos darbus ir ūkinės veiklos kontrolę pradėjo 8 savivaldybės. Lietuvos norasapti ES nare ipareigoja vyriausybę atidžiau peržvelgti gamtosauginį darbą ir dar – šis laikotarpis labai palankus ekologinei veiklai suaktyvinti, nes šiuo metu tai reikalinga ne tik eiliniams gyventojams, bet ir vyriausybei.

Nefilosofinės krypties įstaigų darbuotojus taip pat

reikia išmokyti būti neabejingo švietimo, mokslo ir demokratijos problemoms. Pagrindinės ekologinės žinios reikalingos visiems žmonėms, nesvarbu, ar jų tolesnė veikla bus susieta su gamtos mokslais, ar ne. Toks darbas yra aukštesnio visuomenės išsilavinimo lygio siekis, suprantant, kad kuo labiau išsilavus visuomenė, tuo aukštesnės jos vertybinių nuostatos, tuo švaresnė gamta, tuo sveikesnė žmogaus aplinka. Ekologinis ugdymas apima aplinkos pažinimo, gamtos sąveikų ir ryšių supratimą, atsakomybę už aplinką ir vertybėmis pagrįstą savo vietas aplinkoje suvokimą. Ekologiniame ugdyyme ypač svarbią vietą užima kompetencijos plėtotė, t.y. žmonėmis, gebėjimais ir įsipareigojimais pagrįsta veikla aplinkai išsaugoti ir gerinti.

Ekologinio ugdymo proceso visapsiškai naudingas bendradarbiavimas tarp mokymo, mokslo, valdymo, gamybos ir žiniasklaidos. Didžianti disharmonija tarp žmogaus ir aplinkos skatina jungti visuomenės jėgas bendrai veiklai. Čia save gali atrasti šeima, organizuojanti savo laisvalaikį, įvairios visuomenės organizacijos, ypač moterų. Nes būtent jos – moterys – intuityviai geba suvokti visumą, o savo esybės viduje saugo begalinį garantuoto išlikimo poreikį. Moterys šeimoje, savo darbo vietoje: darželyje, mokykloje, ligoninėje, meninėje ir visuomeninėje veikloje gali padėti vaikui suvokti elementarius pasaulio vienybės dėsnius, priklausomybę viena nuo kita ir t.t. Tiesioginiai žmogiškosios ir aplinkosauginės moralės formavimo būdai – draudimai, – veiksmingi esant kritinei situacijai. Daug veiksmingesni yra netiesioginiai būdai, dar kartais vadinami tyliaja strategija. Ši strategija remiasi mintimi, kad galima ir reikia sudaryti salygas dorovei siejome savaimė atsirasti, bet ne-

Informacinis centras.

fotografas LSTANAITIS

(nuelkta i 4 p.)

EKOLOGINIS ŠVIETIMAS – BŪDAS

(atkelta iš 3 p.)

reikėtų jos diegti prieverta. Tiek formalusis, tiek neformalusis švietimas yra būtini, siekiant igyti gebėjimą įvertinti ir iprasminti subalansuotos plėtros reikmes, jis privalo būti integruotas į visuomeninių organizacijų veiklą, šeimos bendravimą ir mokyti vi suomenę dalyvauti priimant sprendimus, palankius šeimai, jaunimui ir kitoms gyventojų grupėms.

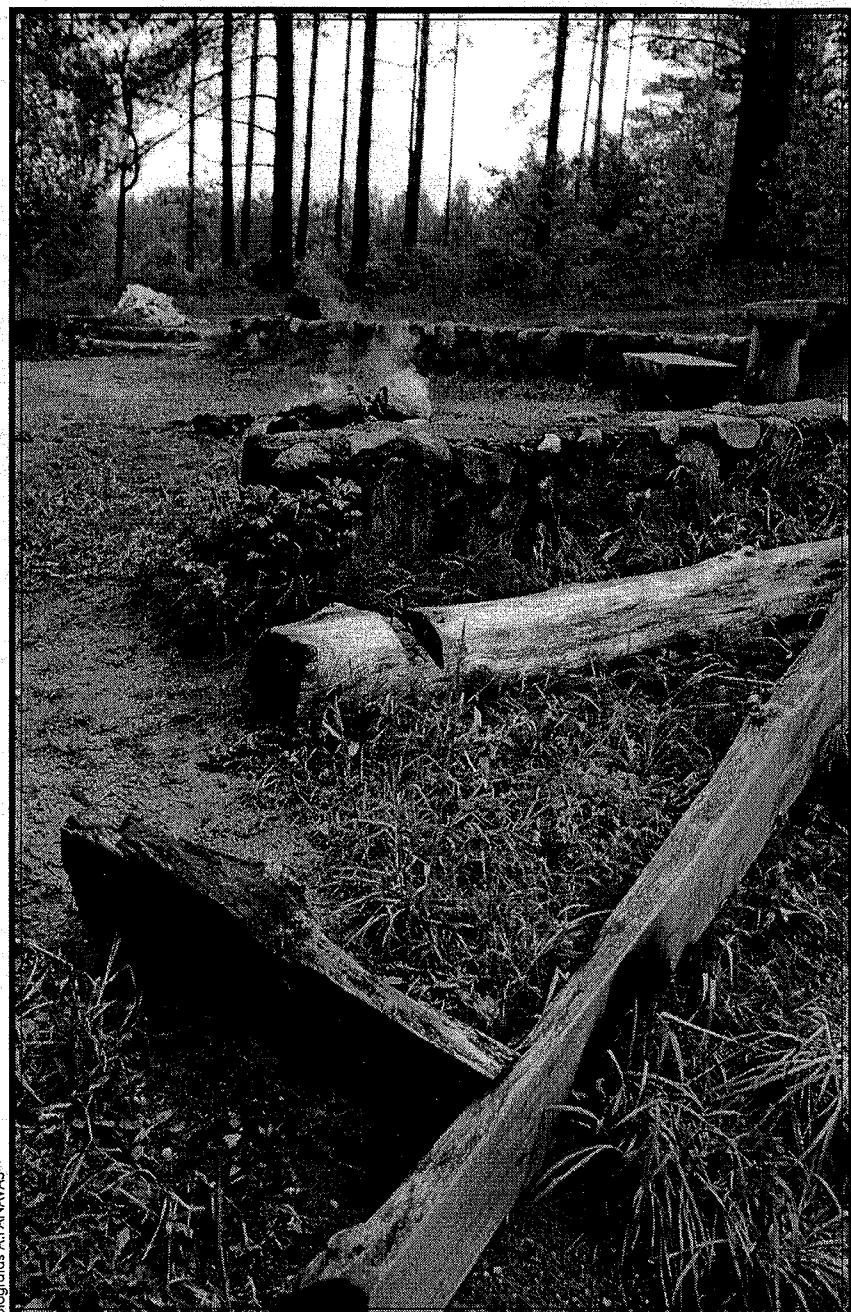
Begalinė vaikų fantazija ir labai nuoširdus dvasinis prisiliemas prie aplinkos sudaro visas salygas besiformuojančiai asmenybei tiesiogiai bendrauti su aplinka plačiausiaja jos supratimo prasme. Ekologinis ugdymas integruojamas į dailės, muzikos, visuomenės moksly, dvasinio ugymo, vėliau tiksliuosius mokslus. Pvz., piešdamas gyvūną, vaikas sugebė sumąstyti, kad tik gyvo jo kailis būna švelnus, pamatęs nulaužtą medžio šaką, jaučiantis gamtą nebus abejingas ir likimo nuskriaustiesiems, neigaliems žmonėms. Būtų labai šaunu, kad kiekviena mama, atvykusi į stovyklavimo vietą ir radusi ten šiukšlių, paaiškintų, kokie negarbingi buvo čia stovyklavę, o bendras darbas tvarkant moko vaiką ne tik siekti tvarkos savo aplinkoje, bet ir ugdo norą padėti nesugebančiam apsiginti.

Paaugliai ir jaunuoliai ima išskirti besiformuojančiomis pažiūromis. Tai labai priklauso nuo supančios aplin-

kos, jau spėtos sukaupti informacijos. Būtent paaugliai sukelia daugiausiai problemų. Dažnai jų nepasitenkinimo išraiška – aplaužyta ir prišerksta aplinka, tiek tiesiogine, tiek perkeltine prasme, o blogiausia – sutrikdyta neutralių vaikų dvasinė pu siausvyra. Tai elementarių priklausomybės ir vystymosi dėsnį nežinojimo pasekmė. Lietuvos ŽŪ universitete buvo atlikta apklausa apie popamokinio gamtos pažinimo mokymo įtaką profesijos pasirinkimui. Net 72,77% iš apklaustųjų 277 respondentų atsakė, kad gamtosauginė veikla įtakojo profesijos pasirinkimą. 40% iš jų norėjo daugiau sužinoti apie gamtą. Tai rodo, kad trūksta ekologinio pobūdžio informacijos.

Organizuojant ekologinio švietimo darbą būtina atsižvelgti į bendruomenės intelektualiuosius ir materialinius išteklius – mokslo žmonių, saugotinų teritorijų, nac. parkų ir kt. buvimą regione. Priimtinos įvairiausios informacijos pateikimo formos: vakarones, diskusijos, disputai, publikacijos, vaizdo medžiagos peržiūra, ekskursijos, iškylos, kurių rezultatas – žinių perėmimas, dvasinės asmenybės praturtėjimas, moralinis pasitenkinimas, materialinė nauda asmeniui ir visuomenei. Suaugusiemis labai svarbu visa tai tinkamai pateikti ir pagal galimybes kartu dalyvauti – prasmingas kuo artimesnis kartu bendradarbia-

fotografas A. PANAIVAS

Nuniokotos Ladakalnio prieigos.

Negarbingų žmonių palikimas.

fotografas A. PANAIVAS

vimas formuojant intelektualiųjų ateities potencialą.

Labai įdomi Utenos Šapokos gimnazijos mokytojo Eiminavičiaus patirtis. Grupė jo vadovaujamų jaunuolių po keletą kartų lankėsi ANP. Jaunuoliai ne tik stebėjo gamtą įvairiais metų laikais, bet ir bendrauto su vienkiemiuose gyvenančiais, daug krašto gyvensenos ypatumų išlaikiusiais gyventojais. Savo išpūdzius užraše ir išleido knygelię "Parko pamokos – pamokos Parke". Jaunuolai igijo labai visapsišką, vientisa gyvenimo pažinimą. Leidinio pasiroydumas įvertina jų pa-

stangas, juolab, kad įžanginių žodį paraše pats prezidentas V. Adamkus. Tokie aktyvaus mokymo ir mokymosi metodai padeda ugdyti moksleivių kritinį mastymą, kurio pagrindiniai bruozai yra vidinės prasmės suvokimo procesas, įvairių pažiūrų svarystmas, pagarbos mažumos nuomonei puoselėjimas, ankstesnių prielaidų patikrinimas. Kritinio mastymo būtina siekti ir dėl to, kad norint žmogui išlikti ir tobuleti, reikia tokio mastymo būdų, kurie nepasentų, atsirandant naujoms specialybėms, technologijai, informacijai. Teiginiai, kad

PARUOŠTI ŽEMĖS GYVENTOJUS IŠGYVENIMUI

Negarbingų žmonių palikimas.

gebėjimas kritiškai mąstyti skatinā visuomenės atvirumą, tarpusavio supratimą, pagarbą, ryšius tarp žmonių, tobulina ugdytojo ir ugdytinio gebėjimą klausytis, padeda suprasti įvairius požiūrius, ne-apibrėžtų situacijų prasmę, leidžia imtis naujos veiklos.

Ignalinos rajono situacija būdinga praktiškai visiems Lietuvos regionams, nors čia itin tinkamos sąlygos ekologinio švietimo veiklai: seniausias ir įvairausias gamtinėmis bei etninėmis vertybėmis ANP su stipriu moksliniu potencialu ir civilizacijos produktas – IAE, savaimė stimuliuojanti domėjimasi ekologine situacija. ANP aplanko daug Lietuvos ir užsienio piliečių. Administracijos darbuotojai bendradarbiauja su mokyklomis, intelektualesnei auditorijai organizuoja įvairius seminarus. I šiemet organizuotus Žemės dienos renginius jaunimui jau atrasta vieta dalyvauti ir tėvams. Bet čia dar daug neartų dirvonų, kurių arimą stabdo ir vyriausybės požiūris į problemą. Kiekviena priemonė reikalauja finansavimo. Tiesą sakant, pasigendame iš šeimų dėmesio. Veikia informacinis centras, botanikos takas, senovinės bitininkystės muziejus, yra daug kitų lankytinų objektų. Faktinę ir mokslinę informaciją pageidavimu visuomet gali pateikti parko darbuotojai. Čia kaip tik ir būtų vieta šeimai, mamai, globotojams –

tą informaciją reikia "sušildyti". Atvykus su šeima, tėvai vadovų pateiktą informaciją lygindami su vaiko patirtais išgyvenimais elementariame buitiniam gyvenime, jo supratimo lėgmenyje turi padėti suprasti naujas žinias ir prietaikyti kasdienoje. Parko mokslininkai savo stebėjimų duomenis gali daug aktyviau pateikti ir rajono visuomenei. Deja, dažnai susidaro tokis išpuolis, kad valdininkai na-

cionalinių parkų suvokia tik kaip turistų "masalą", bet ne kaip mokslinė-kultūrinę instituciją, galinčią apibendrinti savo stebėjimus. Visuomenės organizacijos galėtų būti ta "tarpinė" grandis tarp mokslo ir valdžios, išreišdamos poreikį šiai informacijai. Manau, kad mokslo darbuotojų visuomeninė veikla konfliktoje, prieštaringoje gyvenimo tikrovėje padeda ugdyti gebėjimus įveikti gyve-

nimo priestaravimus, stiprina pasitikėjimą savimi, žmonių tarpusavio ryšiais, skatina gyventi kuriant ir siekiant darnos. Visa tai padeda įveikti gyvenimo įtampą, saugo nuo savigriovos ir destrukcijos, stiprina dvasinės būties pagrindus. ANP vykdomas ekologinio švietimo darbas įsibėgėja ir, manau, artimiausiu metu suras kelią į šeimas ir jauniausiuju šalies piliečių širdis.

Graži rajono policijos komisariato patirtis. Įkurta ekologinė policija. Ji mokosi pažinti gamtą, kontroliuoja tvarą parke.

Cia vietą savo veiklai randama ir Ignalinos moterų draugija "Aušrinė". Ji jau pajęgia sukvesti jaunuosius informacijos "siekius", asocialių šeimų vaikus. Ši draugija bando suburti rajono bendruomenę. Bendrauta su visomis rajone veikiančiomis visuomeninėmis organizacijomis, siekiant jas sutelkti bendrai veiklai ir įtakoti savivaldybės tarybos darbą, visuomenės sveikatos tarybos veiklą. Siekint panau-

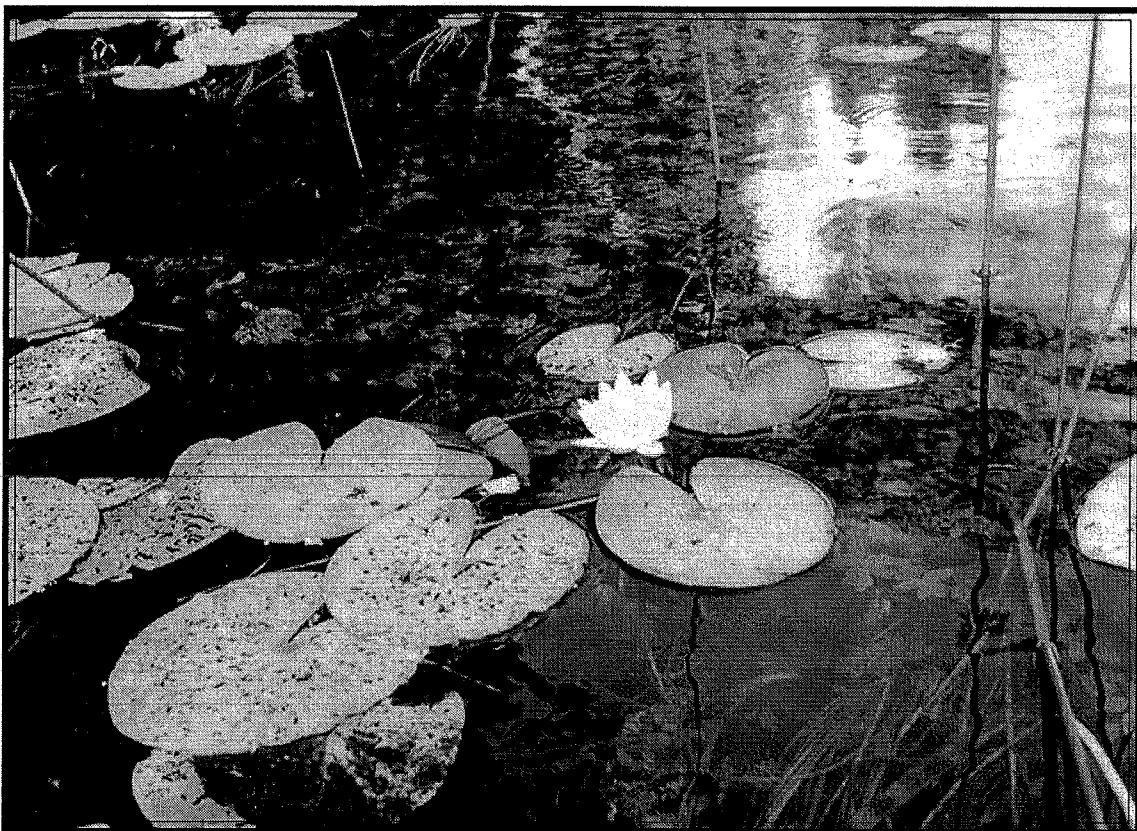
doti bendruomenės išteklius, tikslinga rengti informacinię, reklaminę medžiagą, kuri būtų naudinga plačiajai visuomenei. O šios veiklos galutiniai rezultatai turėtu būti visuose lygmenyse pakitusi visuomenės moralė, jos poreikių.

Esu išsitikinus, kad mūsų valstybėje šiandien tokia balsi situacija ir savivalė tik todėl, kad retai kur turime susibūrusias gyventojų bendruomenes; o tuo pačiu liekame bebalsiai. Manau, kad ir šis mūsų renginys galėtų priimti atitinkamo pobūdžio kreipi- mąsi į savivaldybes.

I aplinką, kaip nedalamą visumą, reikia žvelgti iš sisteminių pozicijų. Tai svarbu visuomenei, kuri suintereso- ta aukštesniu savo narių išsilavinimo lygiu, didesniu estetiniu jautrumu, kritiniu, nepriklausomu mastymu, esminiu tiesos, meilės žmogui ir aplinkai vertybų suvokimu.

Dalia SAVICKAITĖ
Aukštaitijos nacionalinio parko redaktorė-kultūrinių veiklos organizatorė

Mažažiedė vandens lelija - tyro vandens simbolis.

fotografas A.ČEPONIS

KODĖL RETIEJI VABZDŽIAI PRILYGINAMI KINI VARPOMS?

22-aisiais gamtotyros darbo metais padariau "atradimą", kurį straipsnio pradžioje bijau įvardinti. Per ši ilgą periodą Parke nenutruko biologo ir miškininko priešprieš. Tai nereiškia atviro kivirčo, o "tik" pareigbių nesuderinamumą. Ši priešprieš nepriklauso nuo darbuotojų asmeninių savybių, ji užprogramuota iš anksto ir egzistuoš, kol bus panaikintos priežastys jai kilti. Iš kur jos kyla?

Atsverčiame vadovėli "Miškininkystė" miškų fakulteto studentams (V., 1979). 5 puslapyje rašoma: "Miškininkystė – tai mokslo apie miško auginimo ir puoselėjimo būdus bei metodus, apie techniką ir technologiją, siekiant didinti miškų produktyvumą..." Viso 56 žodžių apibrėžimas, panašus į politinio populizmo pavyzdį. Biologija – mokslo ir miškininkystė – mokslo. Abi giminingos lyg sésés. Tad iš kur nesutrimai? Skaitome vadovėlio turinį. Iš jo matyt, kas sudaro miškininkystės mokslo. I dalis – "Miškotyra".

1. Miškų tvarkymo praeitis, reikšmė, geografiniai aspektai.

2. Žinios apie mišką. Medžių forma, miško struktūra: medynai, pomiskis, trakas. Tai yra botanikos mokslo. Palygink: pievų ar miško augalų bendrijos sandara, rūšių tarpusavio ryšiai, kitimas laike.

3. Miškas ir klimatas. Tai ištraukos iš ekologijos mokslo: miškas ir šviesa, šiluma, drėgmė, oro ir vėjo įtaka.

4. Miškas ir dirvožemis. Tai dirvotyros mokslo.

5. Miškas ir gyvūnija. Tai zoologija ir gyvūnų ekologija.

6. Miško atželimas. Tai botanikos, zoologijos ir ekologijos mokslo nagrinėjami gamtiniai procesai.

7. Medžių tarpusavio sąveika, jų kaita. Tai vėl

botanikos ir augalų ekologijos mokslas.

8. Miško tipų mokslo. Tai botanikos mokslo sritis apie bendrijas, pritaikant sumedėjusiems augalam.

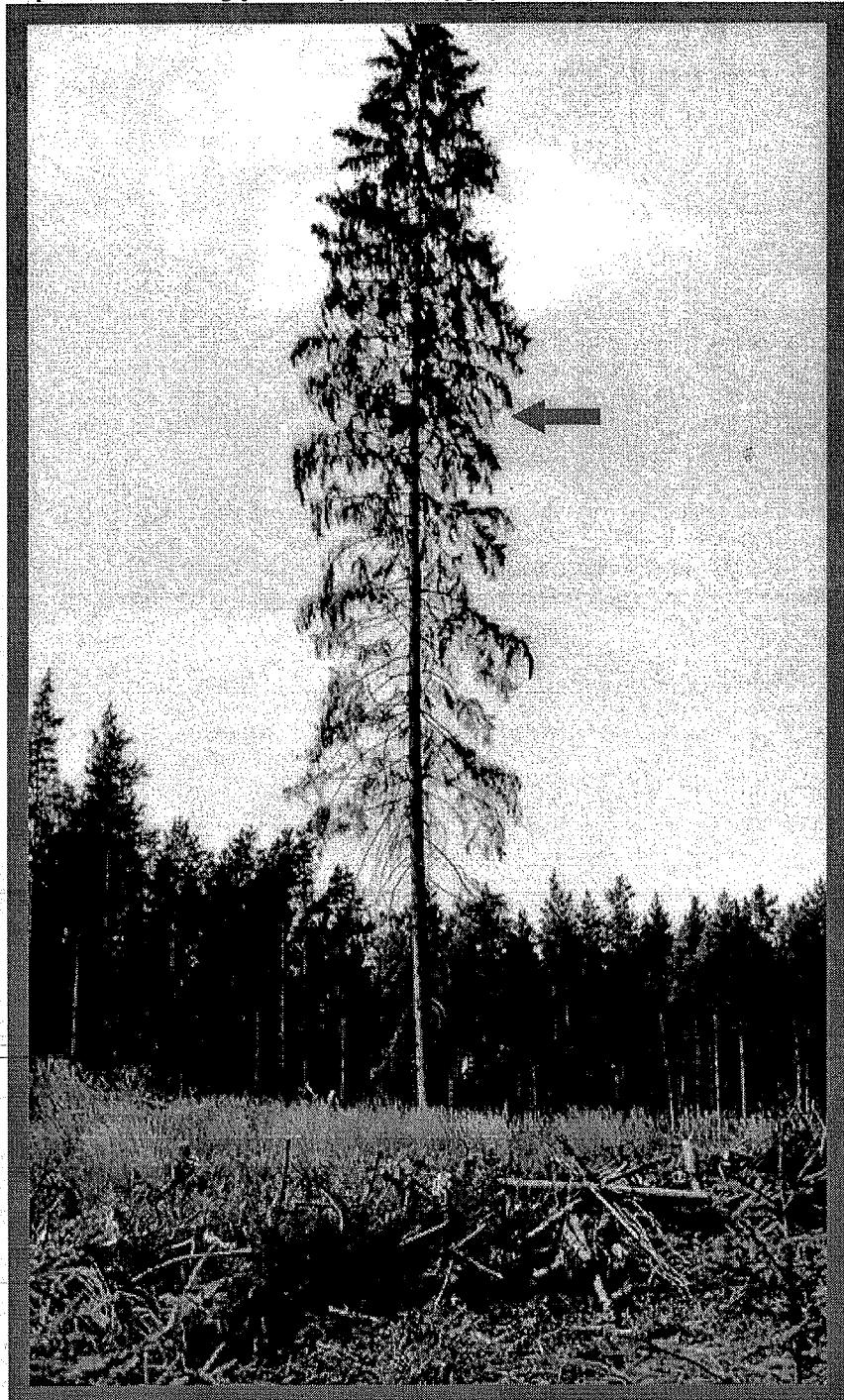
Taigi "Miškotyra" sudaryta iš botanikos, zoologijos, klimatologijos, dirvotyros, biogeografijos, hidro-

logijos ir net istorijos mokslo. Iš ekologijos mokslo, kuris labai platus, perimti visi galimi ekosistemų raidos procesai ir "perkelti į mišką". Miškotyra – tai kitų mokslo pasisavinimas ir jų pritaikymas miškų ekosistemoms. Tačiau "naujovė" yra. Tai 7.4. punktas: "Rūšių kaitos ūkinis įvertinimas" Iš jo gali suprasti, kad

ūkinė veikla – sau, gamta – sau. Iš kitų mokslo sukomponuoto "Miškotyre" šis punktas yra tikras šauktas deguto, kurio skonis išduoda tam tikra paslapči: kaip besiremisi į ekologinį aspektą, bet į mišką žiūrima tik ūkinės veiklos akimis.

Vadovėlio II dalis – "Miškininkystė". Net turė-

Taip miškininkai "išsaugojo" stambų ērelį lizdą eglėje.

Fotografas B.ŠABALEVIČIUS

damas lakią vaizduotę, jos mokslo nepavadinsi. Tai miško ūkinio naudojimo ir atkūrimo metodika. Ji moko studentus to, kas miškininkystė yra realybėje – ūkininkavimo būdų. Tam skirta pusė vadovėlio. Tarybų laikais susidūrimai su miškininkais buvo itin aštūs, iki tikrinimo komisijų iš Vilniaus, valdžios grasinimų ir gydytojų. Ir viskas tik dėl to, kad miškininkai mišką suprato, kaip daug stovinčių medžių dideliame plote. Miškas kaip gyva ekosistema jiems buvo nesuvokiamas, nes buvo išmokyti tik pagal antrają vadovėlio dalį. O pirmoji – atrodo, jų buvo vertinama kaip balastas, kurio ūkininkavimo metu neprireiks.

Šaunu, kad dabar miškų fakulteto studentai išklauso ekologijos mokslo kursą. Bet... ar ekologijos žinias jie pritaikys darbe? Manau, ne. Nes ūkininkimas miške reikalaus žinių tik iš "II dalies"...

Ir štai ką turime. Miškotvarkos įmonė numato višų Lietuvos miškų likimą. Joje dirba tie patys specialistai iš buvusių LŽŪA (LŽUU) studentų. O turėtų būti ypatingo paruošimo miško strategai, - nuo jų priklauso retujų rūsių buveinių likimas. Štai šviežias pavyzdys. Aukštaitijos nacionalinio parko Palūšės gir. 38 kv. Apsauga dviguba – ir ANP, ir draustinis. Bet 100 metų amžiaus pušyne atsiranda sausuolių, todėl atliktas sanitarinis kirtimas. Prieš jį sausose pušyse radau 9 ypatingų rūsių vabalus, kurias "Lietuvos fauna" įvardija kaip retas ir labai retas šalyje. 1 rūsis (Zygis Dromius longiceps) netgi nebuvovo ligi šiol rasta Lietuvoje. Gal čia stebuklinga vieta?

Ne. Tiesiog tos rūsys negyvena jauname miške. Žalių, netgi nusilpusių medžių joms nereikia, tik bedžiūs-

(nukelta į 7 p.)

KODEL RĘTIEJI VABZDZIAI PRILYGINAMI KINIVARPOMS?

(atkelta iš 6 p.)

tančių ir sausų. Tie vabalai vaikšto kinivarpu takais, minta jų lervomis, kiausniais. Tai kodėl miškininkai sako: žiūrėk, kiek po žieve vabalų (suprask: kenkėjų)?

Miško kirtimą taisyklėse užfiksuota nemaža ekologinių reikalavimų, būtinų laikytis saugomose teritorijose. Bet jose nėra tezės, kad nudžiūvęs medis ir toliau lieka reikalingas miškui. Priešingai, Miškų sanitariénės apsaugos taisyklėse (AAM 1996 04 12 įsakymas Nr.64) rašoma, kad kovai su liemenų kenkėjais sankirtimus būtina atlirkti pušynuose – gegužė, eglynuose – birželi (punktas 11.1.1.). Biologui tai atrodo kaip ekologinė diversija: iš miško šalinami sausuolai, kuriuose veisiasi retujų rūšių gyvūnai. Net per 1992-97 m. mašinė eglės džiūvimą miškininkai kaltino kinivarpas, – tai jie “liemenų kenkėjai” nusiaubė eges. Tai geras pavyzdys to, kad miškininkai net neprisiminė savo vadovėlio I dalies žinių. Taigi a stichinė eglės nelaimė parodė ekologinio išsprusimo trūkumus.

“Lietuvos faunos” autorai – mokslininkai – tik bejegiskai vardina rūšių retumą. Mūsų miškuose tebevyvena reliktinės gyvybės formos iš stepinio klimato ir šaltojo klimato epochų. Ar miškininkams jos rūpi?

O prisiminkime tokias rūšis iš RK: didžių ir šiaurinėliiaragius, didžių ir žiaurųjų puikiažygius, 8-taškių, niūraspalvių ir marmurinių auksvabalius, didžių skydvabalių, ūsuočius – didžių ažuolinį ir dailidę. Dėl neekologiskai tvarkomų miškų šiu stambiu vabalų rūšių beveik neberandama. Jų lertos vystosi po keletą (iki 6) metų negyvoje medienoje. Bet sausuolai išvežami, t.y. jie tampa Raudonosios knygos vabalų “gyvagaudžiaių medžiai”. Taigi, jie miškininkystės strategiją prilygina... kinivarpoms. Net zo-

loginiuose draustiniuose leidžiama kirsti šausus medžius. Turiu knygą, kurioje vienas mūsų profesorius pušinės sfinksą priskiria prie kenkėjų. Kas iš girininkų matė šį drugą? Jis toks retas, nežymus, bet vis tiek - kenkėjas...

Kinivarpu ir ūsuociu problemos nėra iš viso. Dėl ko jie padaryti didžiausiu baubu? Jei tie vabalai būtu ištis tokie kenkėjai, kaip teigia miškininkystės “mokslos”, Europos ir pasaulio miškai per milijonus metų būtu buvę tu vabalų sunaikinti, nes jų veisimuisi sustabdys žmonės nesiémė jokių priemonių. Kodėl nesunaikino? Todėl, kad natūraliose miškų ekosistemose paliegius medžių yra mažuma, palyginus su sveikųjų skaičiumi, o tokiai ūsuociai ir kinivarpos neliečia.

Kazitiškio gir. 46 kv. 18 skl. miškotvarka numatė plyną kirtimą. Nors medyno sastatas yra BED, nurodyta, kad tą sklypą girininkas atkurtų tik egle. Tuo tarpu kvartalas yra “ekosistemų išsaugojimo” kategorijoje. Kas liks iš Ažvinčių girios, jei jos medynų sudėtį keis taip, kaip naudingiai ūkiniu požiūriu? Kur čia matosi mokslo įtaka? Arba – raudonojo ažuolo dirbtinė invaziija į Lietuvą. Plynos kirtimo biržėse miškas jau atkuriamas šia rūšimi, kilusia iš Š. Amerikos. Šis ažuolas sudinamas net Kursių nerijoje, kuri pretenduoja į Europos kultūros paveldo teritoriją. ANP amerikinį ažuolą Ignalinos miškininkai gausiai sodino Ginučių ažuolyne – botaniniame draustinyje, o Daugėliškio girininkijoje šis “amerikonas” apgvendinamas masiškai. Kuo pavirs mūsų miškai ateity – miškininkams ne problema. Tuo tarpu botanikai specialistai draudžia net žolinius augalus perkelti iš vieno Lietuvos krašto į kitą.

2000 m. miškotvarka ruošia naujas ANP miškų schemas. Biologas negalės jomis naudotis, nes jose nėra tos informacijos, kuri būdavo ankstesniu dešimtmecilių schemose. Užtai jos prietaikytos ūkinė veiklai: visos medynų charakteristikos yra planšetuose – didelio forma-

to talmuduose, kurių neštis į mišką ir negalima, ir neįmanoma.

Aš nekaltinu vietinių miškininkų. Jie yra šalies ekonomikos, finansų politikos, laisvosios rinkos, su-kalkėjusių nuostatų ir ne-ekologiško mokymo įkaitai. Galima kaltinti esamą, de-šimtmečiais besiformavusią miškininkystės politiką. At-seit, miškas tam ir auga, kad jį kirstum, tuo labiau, kad miškas atkuriamas, juo rūpinamas. Bet visa tai – ne iš I, o iš II vadovėlio dailes...

1. Miškininkystė negali tituluoti mokslo vardu. Tai specializuota metodų sistema, ištobulinta kuo efektyviau panaudoti miško produkciją. Miškininkai, ga-vę LŽŪA/ŽŪU diplomus yra miškų tvarkymo, kirtimo, jų atkūrimo specialistai, t.y. gamybinių. Ekologinių žinių pritaikymas jų darbe stabdytų visą ūkinę veiklą – miškininkavimą. Miškininkai, išgyjė aukštus mokslo laipsnius, žinoma, seniai išsauge iš tradicinės miškininkystės, bet problemos sprendimo jie nepasiūlo.

2. Net dvigubu apsaugos statusu (kaip ANP) apsaugotos gyvūnų rūšys negali išgyventi, nes miškininkystės strategija ir taktika nukreipta į jų veisimosi ir gyvenamosios aplinkos nai-kinimą. Payzydys nuotraukoje: štai tokiai būdu miškininkai “išgelbėjo” erelio rėksnį (RK) lizdą Labanoro regioniniam parke, Balto ežero vakariname gale. (Aplink iškirtom plynai, bet lizdą tai mes palikome!!!) Šiuo payzydžiu miškininkai įrodė, kad ekologiniai reikali jems iš viso nesuprantamimi. Antras payzydys – jau aprašytas 38-asis kvartalas.

Sie du punktai ir yra pradžioje minėtas “atradi-mas”.

Blogiausia, kad visa tai stebi, matai, suvoki, o pa-keisti nieko negali. Tiesa, tu-riu realistini pasiūlymą bent iš dalies pagerinti esamą pa-dėtį. Apie tai – kitame “La-dakalnyje”.

Bronius ŠABLEVIČIUS
ANP vyr. ekologas

MOKOMEIJI GAMOTOS KONKURSAI

2000 m. pavasarį buvo organizuojama informacijos kampanija “Gamtoje 2000 – kviečia, na-cionaliniai ir regioniniai parkai”.

Saugomoms teritorijoms trūksta lėšų gamtos ir kultūros ver-tybių išsaugojimui. Visuomenė nepakankamai informuota apie šias teritorijas ir jų tikslus. Daug žmonių ilisi parkuose, tačiau ne visada tausoja gamtos objektus.

Šia kampanija siekiama padidinti parkų lankytojų skaičių, pasiūlyti naujų laisvalaikio užimtumo būdų. Svarbiausia kampanijos tikslai:

1. Žmonės turi žinoti apie saugomas teritorijas ir veiklos galimybes jose.

2. Gamtoje turi elgtis sajūningai, gerbti gamtos ir kultūros vertės

3. Suvokti saugomų teritorijų reikalingumą.

Ipatinges démesys skiriamas moksleiviams ir šeimoms.

Moksleiviams numatyti mokomieji gamtos konkursa I – VIII kl. moksleiviams balandžio-gegužės mėn.

Konkurso metu moksleiviai ne tik sužinijo daug naujų dalykų, bet ir turėjo galimybė laimėti įvairių prizų.

Konkursas vyko pagal amžiaus grupes:

I-III klasės medelių sodinimas

V-VI klasės gamtinės pažintinių takų rengimas

VII-VIII klasės: skulptūra iš nukirstų medžių.

Mažiausieji turėjo pasodinti bent po vieną medį. Vėlau nupiešti piešinį pasakojant apie medžio gyvenimą, apie tai kaip jie sodino.

V-VI klasės moksleiviai parko darbuotojų nurodytoje vie-toje turėjo išrenkti pažintinius gamtinės takus, apie medžius. Buvo reikalaujama kad, takas būtų žiedu su informaciniems lentomis.

Darba turėjo atlirkti patys moksleiviai. Parko darbuotojai ir mokytojai jiems tik patarė.

Moksleiviai turėjo surengti ekskursiją pažintiniu taku tēveliiams, draugams ir kt.

Aktyviausiai buvo Ignalinos Č. Kudabos vid. mokyklos moksleiviai. Net 14 klasės dalyvavo konkurse. Ketvirtaklasiai mažiau-

si sodino medelius Vaišniūnų gi-rininkijoje. Juos sodinti mokė par-ko darbuotojai V. Valinskienė, A. Survilaitė, A. Čeponis ir girininkijos darbuotojai.

Devintos klasės rengė pa-zintinius gamtos takus. Juos kon-sultavo ir patarė ANP ekologė A. Survilaitė ir mokytojai. Reikia tik pasdžiaugti kiek išmonės moks-leivliai parodė darydami ir apipa-vidalindami stendus kiek literatūros perskaitė. Kartą, kitas dar-bo ir piešimo priemones įsigijo-me iš rėmėjų lėšų.

Kadangi tai buvo pirmas tokis konkursas, trūko patirties. Ta-ku pristatymą organizavome vieną dieną. Tai buvo per sunku ir mums ir moksleiviams. Norėjosi visus jamžinti, visų takus pamatyti, todėl kai kurioms klasėms teko kantriai laukti saulės kaitroje laukti savo eilės takų pristatymui.

Išradę darbai ir vynesnių, dariusiu skulptūras iš medžių šakų.

Visų amžiaus grupių darbai yra vertinę ir įdomūs. Kurybingi patys mažiaus, savo piešiniuose vaizdavę miško augimą, metų laikus miške. O kiek įdomūj pasakoju im ir legendų, pačių kūrybos eileraščių, apie medžius, mišką, pateikė vyręs moksleivai! Su malonumu klausėmės kiekvienos klasės pristatymo. Kai kurie buvo parengę po vaidinimą. Meniški VII-VIII kl. darbai. Jie keletą die-nų nešė, kūrė žalčius, pelkių ra-ganas. Visų darbai buvo ppristatyti ir įvertinti. Klasėms, dalyvavusioms konkurse, nacionalinio par-ko direkcija darbo baigtį pasaldi-no tortais. Susumavus rezultatus respublikinė konkurso komisija V-VI klasės tarpe pažintinių takų apie mišką ir medžius rengime I-ą vietą respublikoje užėmė Ignalinos Č. Kudabos vid. m-klos Vc – Vla ir b klasės. Jiems pagal konkurso nuostatus 1500 Lt premija, skirta ekskursijai su nakyvine na-cionalinėj ar regioninėj parka.

Džiaugiasi moksleiviai, džiaugia mės ir mes jų darbais ir sékmę, bei linkime jiems visoke-riopos sékmės! Manome, kad tie kurie dalyvavo šiame konkurse patys mylés ir saugos gamtą, o taip pat ir draugus sudrausminis.

Irena ČEPONIENĖ
Direktorius pavaduotoja

LINO STANAICIO KURYBA

Nerami prigimtis

O jau čiulbėjimas strazdų...
Tos vakaro giesmės svaigumas...
Duokit man gyvenimus nors du
Šitoks nenusakomas lengvumas.

Tvirtai tikiu - jau gyvenau.
Tačiau kaskart jaunesnis gimstu.
O strazdó giesmė savyje užauginau.
Todėl dabar širdis nerimsta.

Vakarējant

(Pavasarī)

Kai saulė nutupia miegot į nendrių gūžtą
Ir giesmės strazdo medžių šakose užlūšta,
Seklumose išneršusios lydekos dūsta,
Senukas prie vartelių sunkiai atsidūsta.
Ir lenda nenorom i savo tamsu būsta.

Kiekvienas gamtos dėsniams juk paklūsta –
Pavasarį užgimės, rudenį pražūsta.
O laikas beria ant žaidžio prisiminimų druską,
Ir štai, kažkam kantrybė trūksta.
Tik žodžiai nevilties agonijoj išsprūsta.

Bet polaidžio vanduo ir vėl atslūgsta,
Ir rugiapjūtei rūsyje sula vėl rūgsta.
Lai barsto laikas tą prisiminimų aitrią druską,
Kaip bangos nepaliaujamai į krantą dūžta,
Taip metų rataš sukas, nelūžta.

Ramybės valanda

Tie tylūs vakarai,
Kai niekō nedarai,
Vien megaujies
Šventa ramybe,
Kai klaidžioji mišku,
Klausydamas strazdų,
Ir širdimi jauti
Gamtos didybe.

Apstulbės supranti,
Kodėl tokia brangi
Ramybė, prie kurios
Negalima priprasti.
Iš tükstančio dienų,
Daugybės valandų
Skaudžiausia būtų šias
Akimirkas prarasti.

VOLUNGE

Pušynoose balsais meletų pavasaris kvatojas,
Per naktį pjaunas, it pamisę, katės
Ir Baltos po žiemos merginų kojos
Vėl rangos gatvėmis tarsi gyvėtės.

Mes geriam su draugu raudoną vyną,
Šiandien atlikę savo pirmą sėją,
Savo šnekom pralinksminam kaimyną
Ir nuotaika po truputį giedrėja.

Ne čia – tai ten, ne šiandien – tai rytoj
Mes atsiimsim savo liuto dalj,
Kol bus nors vienas žemėj šioj,
Kuris visa širdim mylēti galii.

Baikštus balandis

Na ir keistas padaras tasai mėnuo balandis.
Slapstos nuo žiemos lyg išsigandės.
O žiemos rūbus suédé kandys,
Ir dabar regėt visur lopai žali.

Saulės spinduliai zuikučiai šoka,
O su jais visi – kaip kas tik moka.
Ir niekam nė motais, kad ankstoka.
Džiaugiasi pavasariu maži ir dideli

Upėse ir ežeruos jau klega antys,
Kad piktos žiemos atšipę dantys,
Ir jos šmékla neišdris daugiau vaidentis...

Tai kodėl toks nedrasus balandis?

Pavasario auka

Paukščio-debesies sparnai užlūžo -
Dabar jis krenta spengiančiu greičiu.
O aš tik vieno jau meldžiu -
Gražint viltis, kurios sudužo.

Oras - pavasarinio geidulio pritvinkęs
Ir atmieštas beprasmėška žalia spalva.
Skęstu tame - jau kyšo vien galva.
Dar niekad šitaip nebuvala iklimpės.

Ir pasiduodu. Jkvepiu, o salsvas alpuly
Mano venas-stygias užlieja.

Net nemačiau, kaip sužydėjo
Prie kiemo vartų obelis.

BIOGEOCENOZĖ – BENDRAVIMAS, KURIO NEGIRDIME

EDOMI

Visi turime kaimynus – vienaip ar kitaip su jais bendraujame. O ar pagalvojame, kad bendrauja ir miško gyventojai – augalai, gyvūnai?... Ne tik bendrauja, bet ir padeda vieni kitiems išlikti, pešasi, kol pri- baigs vienas kitą, dažnai vienas be kitos tiesiog neegzistuoja.

Miškas mums tapo kažkuo labai primitiviu ir paprastu, dažnai jį suvokiamė tiesiog buitiname lygmenyje, visai pamiršdami, kad tai pagrindinis, ypatingas mūsų planetos rūbas – gamtos reiškinys, savaje talpinantis skaitlingą gyvūnijos ir augalijos pasaulį. Mokslas mišką tyrinėja kaip biogeocenozės reiškinį (bio – gyvenimas, geo – Žemės pluta, cenozė – bendras), vieną iš sudėtingiausių gamtinės sistemos, kur visa kas gyva tarpusavyje yra susieta medžiagų ir energijos apykaitos dės-

niais. Miško bendruomenėje susiduria paprasti ir net patys sudėtingiausi, draugiški ir priešiški sąveikos procesai. Draugiški "santykiai" tarp atskirų augalų ir gyvūnų rūsių vadinami simbioze (sim – kartu, bio – gyvenimas). Tik gamtoje galime sutikti tokią bendrabūvio formą įvairovę. Paprasčiausius gyvūnus ir augalus, dalvaujančius simbiozėje, įprasta vadinti simbiotais, visus kitus šio reiškinio dalyvius – partneriais.

Bet grįžkime į mišką. Pasirodo, kad ten bendravimas tarp grybų ir aukštstanių augalų vyksta nuolat, yra naudingas abiems pusėms, o mokslas jį vadina mikorize. Mikorizė – tai ilgos medžių ir krūmų šaknų sąveikos su kai kuriais žemesniosios rūšies grybais rezultatas. Grybai – mikorizės kūrėjai – įsikuria ant smulkių augalo šaknų ir pradeda jas "globoti". Išsvyčiusi grybienė padidina plotą, iš kurio medžiai siurbia drėgmę ir maisto medžiagas. Be to, grybai skatina į vitaminus panašių medžiagų, aktyvinančių me-

džio augimą, gamybą, o patys naudoja kai kurias medžiagas, susidarantias šaknyse. Žmonės sugebėjo išsiaiškinti ši reiškinį ir pradėjo šią simbiozės formą tatyti, kurdam laukus apsaugančias miško juostas. Pvz., jei sodindami giles įbersime truputį žemės iš senų ažuolių, turinčios mikorizę, tai ažuoliukai augs greičiau.

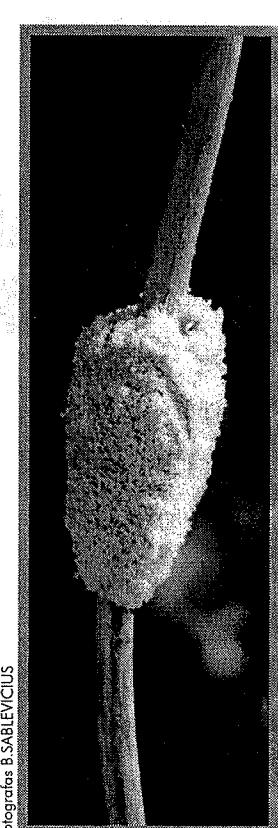
Būna ir atvirkščiai: štai šalia jūsų kelmas. Lyg ir nieko ypatingo, bet ant jo jau "išikurė" įvairių rūsių kerpės. Tai dumblių ir grybų bendravimo pavyzdys. Beje, jau kitokio – nedraugiško, parazitiško. Dažnai riba tarp taikaus ir parazitiško sambūvio labai neaiški. Šiuo atveju grybas yra agresorius. Gifai – ploniausi siūleliai, sudarantys grybo kūną, nusidriekę šalia dumblio lastelių sukuria savotiškus darinius, kurie "užgrobia" nedidelę augalo lastelių dalį ir naujoja jų maisto atsargas, tuo pačiu priversdamas mirti "užgrobtą" lastelių plotą.

O jeigu jums teks laimė pabuvoti Pietų Amerikos lapuočių miškuose, išvystumėties tiesiog neįtikimų daly-

ku. Štai kad ir vienas jų – ant medžių šakų ir kamienų kabantis keistas, visą gyvenimą taip praleidžiantis gyvūnas. Tai nepilnadančių žinduolių būrio astovas – tinginys. Medžiuose jis maitinasi, miega, ir net gimsta. Viena įdomiausiai jo ypatybė – kailio šeriai krenta ne nuo nugaros link pilvo, bet atvirkščiai, ir dar kas per nesusipratimas – žalias kailis? Esmė tame, kad tinginio unikaliose, ilguose plaukuose yra įtrūkmai ir įdubimai. Juose ilgam apsigyvena dvielė rūsių mikroskopiniai dumbliai. Tai unikalus gyvybiškai svarbaus bendravimo pavyzdys. Savo žalia spalva dumbliai slepia tinginį, dažnai net visą gyvenimą pragyvenantį vieno medžio lajoje. Šie dumbliai gali gyventi ir vystytis tik šio gyvūno gauruose – tai vienintelis ir išlikimiausias jų draugas...

Ilgus tūkstantmečius brendo vabzdžių iš augalų draugystė. Dabar mes tai vadiname apdulkinimu – viena iš švenčiausių gamtos paslapčių. Tai ypatinga gyvūnų-vabzdžių ir augalų sim-

fotografė B. SABLEVIČIUS

biozės forma. Tokia draugystė ne tik abipusiai naudinga ir gyvybiškai svarbi. Bitė ar koks kitas vabzdys, maitindamas nektaru, tuo pačiu ji ir apdulkina – perneša kito augalo rūšies buvimą. Toks augalų ir vabzdžių "bendravimas" reikalingas jiems patiem, o tuo pačiu ir žmogui-vartotojui, tai padeda išsaugoti augalų ir gyvūnų rūsių Žemę.

Jeigu atidžiai tyrinėsite skruzdėlyną gyvenimą, tai ir čia rasime bendro buvimo: šiu "kolektyvizo" vabzdžių ir paukščių. Prieš stiprū lietu ar potvynius, skruzdės "išikrausto" į paukščių lizdus. Lizardose būna paukščių maisto atliekų. Skruzdės "išvalo" lizdą ne vien nuo maisto likučių, bet ir nuo visokių už jas silpnėnių parazitų.

Žinoma ir tai, kad skruzdės "melžia" savo numylėtinius amarus. Skruzdės stengiasi ginti net tą augalą, ant kurio šie maitinasi. Norėdamos pasigardžiuoti saldžiomis amarių išskyromis, skruzdės kuteina jiem pilvukus.

Tai tik pačios elementariausios bendravimo gamtoje formos. Bet tai turėtų padėti jums suprasti, ką visą gamtoje vientisa ir priklauso viena nuo kito.

Pagal užsienio spaudą paruošė D. Savickaitė.

PARKO GIRIU LAKAIS

ŽIEDAIS PUOŠIASI TIK BRANDŽIOS...

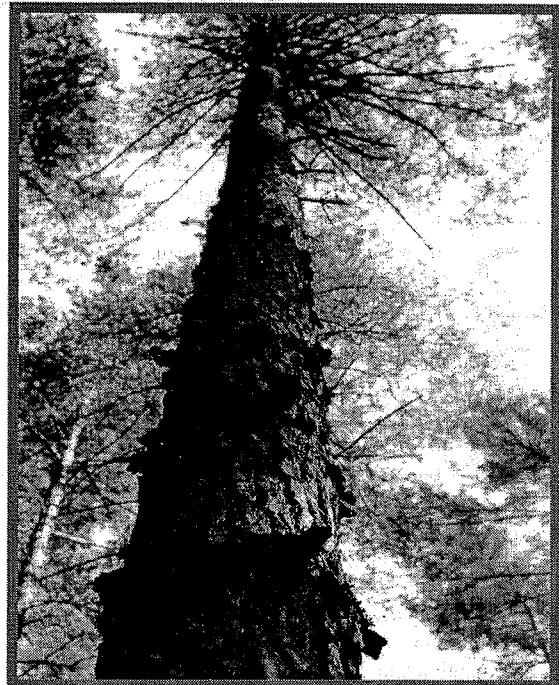
Paprastoji pušis – vienam pažstamas medis. Ji auga Europoje ir Sibire, sudarydama ištisinus miškų masyvus besitęsiančius tūkstančius kilometrų. Didelis augalo paplitimo arealas, apimantis įvairiomis gamtinėmis sąlygomis pasižymintis vietovės, lėmė šiai rūšiai būdingą formą įvairovę (pvz., gubriuotoji, plokštelinė, gumbuotoji ir kt.). Originalių paprastosios pušies formą galima rasti ir mūsų miškuose.

Šiais metais Botanikos take (Palūšės g-jos 46 kv.)

buvo pastebėta žiedinė, arba dar vadinama **apykaklinė, paprastosios pušies forma**. Sausame žaliašilio tipo pušyne dėmesį patraukė neįprastos išvaizdos medis. Jo kamienu, ties seniai užaugusiai šakų menturių, į viršų kilo iš atsiknojusios žievės susidarę žiedai. Dauguma žiedų šiaurinėje pusėje buvo neryškūs. Šimtmečio pradžioje mokslininkai, atradę ir apraše šią paprastosios pušies formą nustatė, kad žiedų susidarymą įtakoja šilti ir sausi orai. Todėl jie aiškiausiai būna matomi iš

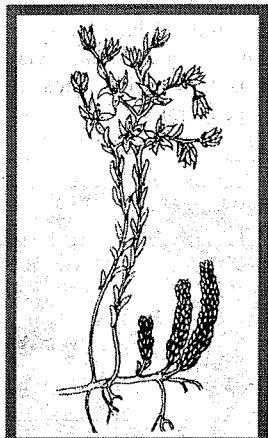
pietinės medžio kamieno pusės, kuri geriausiai apšiesta ir išildyta. Kiekvienais metais žiedų kiekis kita. Jų gali būti nuo kelijų iki keliolikos. ANP auganti pušis šią vasarą turėjo 14 žiauberiškų žiedų. Atlkti ilgametės stebėjimai parodė, kad visos pušys, turinčios šios formos požymį yra gerais išsvyčiusios ir gyvybingos. Tačiau paslaptimi lieka, kodėl formos požymiai išryškėja tik brandaus amžiaus medžiuose.

A. SURVILAITĖ
ekologė

PARKO NAUJAKURIAI

AUGALAI

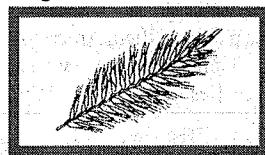

Sauralapis šilokas – *Sedum sexangulare* L.

Daugiammetis, 5-18 cm aukščio storlapinių šeimos augalas. Stiebai guli. Lapai sultingi, linijiški cilindriški, su pentino pavidalo ataugėlėmis, pamate čerpiškai vienas kitą dengia. Žiedai šviesiai geltoni.

2000 m. rastas vienas kupitas pietineje Lūšių ežero pakrantėje, priešais Palūšės valtinę. ANP auga dar dvi šilokų rūšys: atrusis ir didysis. Sauralapis šilokas nuo atriojo skiriasi dydžiu, o nuo didžiojo – lapų forma. Sauralapio lapai yra ki-

tokios formos, siauresni. Lietuvoje augalas retokas, saugotinas.

Šukavarpis varputis (valkūnas) – *Agropyron pectinatum* (M.B.) P.B.

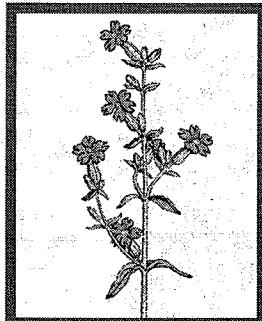
Daugiammetis, 25-27 cm aukščio varpinis augalas. Lapai linijiški. Žiedyne sudaro atsilosošios varputės. Jos tankių šukų pavidalu išsidėsiusios ant stiebo, turi akutus. Augalas randamas sausose pievose, akmenuose šlaituose, pakelėse.

Lietuvoje šukavarpis varputis pirmą kartą rastas 1926 m. Vilniaus apylinkėse ant geležinkelio pylimo. Ši rūšis parke šiai metais taip pat rasta ant geležinkelio pylimo Kaltanėnuose prie senosios pervažos, važiuojant į Šakališkės kaimą. Lietuvoje augalas retas, manoma, kad yra adventyvinis (atneštinis).

Raudonžiedis šakiny – *Silene dioica*

Tai dvimetis, dvinamis

(žiedai vienalyčiai - arba tik vyriški, arba tik moteriški) gvazdikinių šeimos augalas. Stiebas stačias, 25-80 cm aukščio. Lapai priešiniai, pailgai kiaušiniški. Žiedai raudoni. Sėkloms brėstant, taurelė labai išspūdia. Rūsis panaši į baltažiedę šakinį, nuo pastarojo skiriasi žiedų spalva. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose, krūmuose.

ANP rasta nedidelė augalų grupelė Kretnuonų kaimo sodyboje, drėgnoje pievutėje prie tvenkinuko. Idomu tai, kad Lietuvoje augalas yra dažnas vakariniuose rajonuose, o pietiniuose ir rytiniuose labai retas ir mažai kur randamas.

DRUGIAI

Rudakis satyriukas – *Cocconypha hero* L.

Nedidelis tamsiai rudos spalvos satyrų šeimos drugys. Patinų viršutinė priekė

nių sparnų pusė be akinių dėmių, patelių – su dėmėmis. Be to, ant patelių užpaikaninių sparnų matosi viena eilė tokų pat akinių dėmių. Drugys skraido 05-07 mėnesiais. Vilkšrai žalai gelšvi, su gelšvomis šoninėmis juostomis. Randami ant įvairių varpinių ir viksvinių augalų.

Lietuvoje rudakis satyriukas skraido daugelyje vietų, bet sparčiai nyksta. Randami pavieniai drugiai, gyvenantys lokalai, tik tinkleliose biotopuose, t.y. drėgnose pievose, miškų ir krūmų aikšteliėse, pelkių parkašiuose. 2000 06 02 ANP kadagyno žemapelkėje sugauti du drugiai iš 4 skraidžiusių. Pagal literatūrinius šaltinius, rudakis satyriukas taip pat rastas 1998 07 03 netoli Tauragnų ežero, nedidelėje drėgnoje pievutėje su vešlia augmenija. Kaip reta, nepakankamai ištirta drugių rūšis, jis įrašytas į LRK – 4 kategoriją.

A. SURVILAITĖ
ekologė

Šiaiems metais
ANP rasta: 3 naujos apyretės augalų rūsys ir viena drugių rūsis, įrašyta į LRK.

VERTA ŽINOTI ŠALDYTUVE – GAUROMETIS

Visi mes puikiai pažistame gaurometį. Sakot ne-girdėtas? O jūs pasistenkite prisiminti – dažnoje pakelėje, kirtavietėje matote kylandžias aukštas rykštes aplipusias tamsiai rožiniai žiedais. Sakote tokiu daug. Neatskiriate? Tikrai jų nesumažysite - rudenipop nuždėjė stiebai aplimpa ilgais "gaurais". Regis koks nelaimingas ožys brovėsi pro jų bruzgyną ir nusipeš kailį...

Liaudyme šis augalas vadinas kazoku, siauralape ožiarože. Kazoku, matyt, ne veltui vadinas. Šis augalas kaip tikras žygeivis pirmasis užauga dykvietaise, degimvietėse, kirtimuose. Tokiose vietose žemė stipriai išyla ir kitų augalų sėklas, daigeliai neiškenčia tokios temperatūros – žūva. Gaurometis – rüpestingas žygeivis, lyg auklė jaunus pušų, beržų, gluosnių daigelius apsaugantis nuo ivarių gamtos siulomų išbandymų, ypatangi nuo šalnų. Bitininkai gaurometį vadina medingu augalu. Augalas žydi 45 dienais ir per tą laikotarpį iš 1 ha gaurometis žiedų surenkama apie 1000 kg medaus. Šio augalo lapų arbata – nuostabi. Rusijoje senovėje ją vadindavę kinietiška. Tie patys šaltiniai pasakoja, kad tik didis arbatos žinovas sugebėdavo atskirti vieną nuo kitos.

Žmonės ipratę augalus skirstyti į vaistinius ir nevaistinius. Gaurometis pirmiausia – valgomas augalas. Jį galima naudoti kaip priedą ar tiesiog valgyti žalia. Specialistai jį dar tyrinėja tikėdamiesi panaudoti visą augalą: pradedant žiedais, baigiant šaknimis. Jie mano, kad galima jį marinuoti, sudyti, džiovinti. Taip pat manoma, kad net išdžiūvusius, grubius pažiūrėti šio augalo stiebus galima naudoti statybinių plytų gamybai, pakreikti gyvuliams, o iš minkštų pūkų tikisi gauti specialų audinį.

Cheminė augalo sudėtis

jau gerai ištyrinėta. Jame nerasta stipriai veikiančių, aromatinų ir kitų medžiagų, kurias būtų galima vartoti medicinoje. Jo nauda – mikroelementai. Jie geba praturtinti maistą mangano, nikeliu, variu, chromu, boru ir titanu, tame daug geležies. Vitamino C gaurometyje daugiau nei daugelyje kitų augalų.

Iš jaunu lapų ir stiebų, surinktų anksti pavasarį galima pagaminti salotas, kepti pyragus, meduolius, virti arbata. Iš šaknų verdantį vandenį, nusausintus smulkinti ir troškinti riebaluose. Supjaustyti morkas (100 g) ir svogūnus (40 g) nuplyki. I verdantį vandenį ar buljoną sudėti susmulkintas būlves (200 g), paruoštus žalumynus ir virti. 10 min. iki virimo pabaigos įdėti druską ir prieskonius. Kiaušinius ir grietinę įdėti į lėkštę prieš pilant sriubą.

Štai Jums keletas patarimų:

Salotos – surinktus lapus ir stiebelius (100 gr.) 2-3 min. pamerkti į verdantį vandenį. Susmulkinti, įdėti 50 g smulkinto svogūno, 2 šaukštus tarkuotų krienu, pasūdyti ir sumaišyti su grietine. Aštriai patiekalų megėjai gali išlaisti citrinos sulčių, įdėti pipirų.

Panašias salotas galima pasigaminti pridedant rūgštynių, dilgelių, pasternoko.

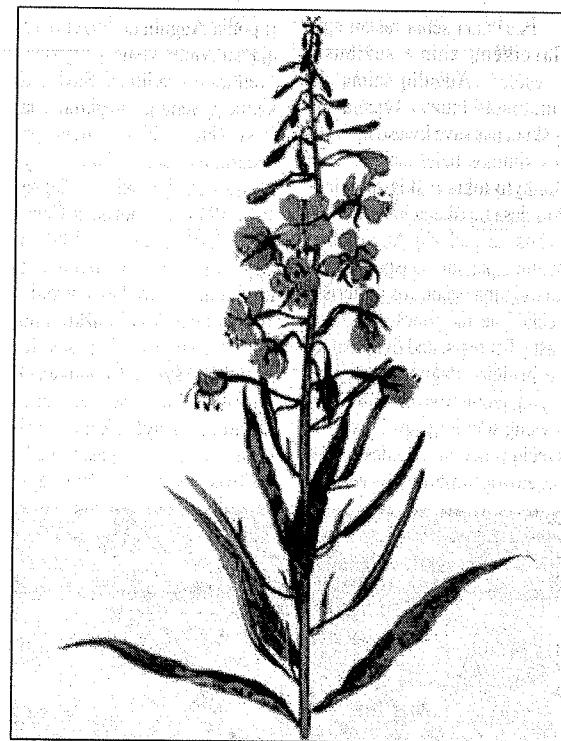
Medžiotojų salotos –

ruošiamos iš jaunu stiebų, rūgštynių (po 60 g), 1 kiaušinio, 20 g aštraus pomidorų padažo.

Saltibarščiai – gaurometis žaliajasis dalis, dilgėles (po 100 g) 1-2 min. panardinti į verdantį vandenį, nusausintus smulkinti ir troškinti riebaluose. Supjaustyti morkas (100 g) ir svogūnus (40 g) nuplyki. I verdantį vandenį ar buljoną sudėti susmulkintas būlves (200 g), paruoštus žalumynus ir virti. 10 min. iki virimo pabaigos įdėti druską ir prieskonius. Kiaušinius ir grietinę įdėti į lėkštę prieš pilant sriubą.

Sriubų pagardai. Šviežią gaurometį, rūgštynes ir plautę susmulkinti ir sutrinti su druska (5-10% nuo bendro kiekio) sudėti į stiklainius ir laikyti šaldytuvė. Panašiai galima paruošti gaurometio į česnako mišinius. Jie išsilaiako ilgai ir sriuboms suteikia pikantiškumo.

Sriuba-piure iš ryžių ir gaurometio. Ryžius (80 g) ir daržoves pertrinti per sietelį ir sumaišyti su Baltu padažu. Pagardinti kiaušinių ir

pieno mišiniu (1 stiklinė vandens ir ½ kiaušinio). Prieš patiekiant į lėkštę įdėti gabalėlių sviesto.

Troškinti kopūstai su gaurometiu – šviežius kopūstus (120 g) ir gaurometį (150 g) susmulkinti, įdėti buljono (5 g), acto, riebalų, 20 g pomidorų padažo ir troškinti. Likus 5 min. iki virimo pabaigos troškinį pagardinti miltų padažu (20 g svogūnų, 5 g petruškos, 3 g miltų). Apkeptą kiaulieną (30 g) reikyt įdėti troškinimo pradžioje.

Marinuotas gaurometis – susmulkinti gaurometio lapus ir stiebus, užpilti marinatu ir užvirinti. Naudoti kaip prieskonį mėsai ir kruopų patiekalamus.

Keptos gaurometio šaknys – jaunas gaurometio šaknis virti pasūdytame vandenye, kepti svieste. Pateikti prie buljono ar karšto pieno. Kietesnes šaknis galima džiovinti ir virti kavą.

Arbata I: surinkti jaunu augalo lapelius priežiūdėjimą, apdžiovinti, o po 1-2 dienų tarp delnų sukti į vamzdelius kol pasirodys sultys. Susuktus lapelius sudėti į svarią medinę dežutę

5 cm sluoksniu, uždengti šlapiu audeklu ir palikti parai šiltoje patalpoje arba 10-12 val. pirtyje. Pasibaigus fermentacijai lapus džiovinti ir susmulkinti.

Arbata II: apvytintus lapus sudėti į sandariai uždengiamą molinį puodą, pastatyti šiltoje vietoje, išdžiovinti ir susmulkinti.

Arbata III: Šviežius lapus sudėti į šaldytuvą 10-12 val. Po to sudėti į emaliuotą puodą ir kaitinti 30-40 min. ant mažos ugnies. Po to išdžiovinti ir susmulkinti. Užšaldymas pakeičia sukimimo procedūrą – išardo laštelii sienelės ir susidaro galimybė išsiširkinti pagrindinėms arbatos medžiagoms, išryškėjā spalva.

Arbata IV: Apvytintus lapelius sumalti ir džiovinti granules.

Ruošiant miško arbata galima įdėti įvairių kitų miško uogų lapų ir sumalti. Bet jų neturi būti daugiau nei 20-25% bendro kiekio. Dietinė gaurometio arbata ruošiama įdedant 40% to pät augalo žiedų. Ši arbata turi ir raminamajį poveikį.

Pagai užsienio spaudą paruošė D. Savickaitė

KRAŠTO MŪRAI

GAVEIKÉNAL PUOŠIASI ŽMONĖMIS

Kažkada senai rašiau apie Gaveikėnų kaimo sužibusią švieselę – Augulių šeimą. Jų kurstomas laužas šviečia vis ryškiau pas save kviesdamas visus šilumos beiškančius. Kad išlaiktų tokią ryškią savo laužo šviesąje iškentėjo daug – sodybos gospodarui Antaną ligą paguldė patalan. Gaspadinei teko dviguba naštą. Jos moteriški pečiai ne tik panešė užkrautą naštą, bet regis, kad dvigubai jęgų pridėjo. Paguodžiamą kaimyną, jaunų savo draugų Danilevičių, sodyboje apsilankančių svečių ji nepraranda tiesiog ne-regėto optimizmo, gyvenimo

jį ponia Augulienė birželio 17-ąjį sukvietė visus į kryžiaus Šventinimo iškilmes. Susirinko kaimo gyventojai, jų giminaičiai ir svečiai. Pradžioje buvo pašventintas senasis kaimo kryžius. Jo istorija tokia: kryžiu pastatė 1948 m. Juozapas Čeponis, s. Krištapo, gimęs 1886 m. Kryžių pastatė savo dukros atminimui. Ji mirė labai anksti – 16 metų nuo krauso užkrėtimo. Šio kryžiaus istorija pasakojuje P. Bakšys, V. Čeponytė, O. Bendortė sakė, kad mergina išeidama į bažnyčią kojines prispaudė gumom, o paskui gėdžiosi pasitaisyti. Užveržtom gys-

lom nepratekėjės kraujas ir koja pradėjusi gangrenuot. Net Vilniaus daktarai nesugebėjė padėti. Ši kryžių pirmą kartą tų pat metų vasarą Šventino Vidiškių klebonas. Šiemet nuo piktų kėslų savo malda ją apgyné Ignalinos kunigas I. Jakutis. Vėliau su visa svečių svita jie perėjo į netoliess esančią Augulių sodybą ir čia pašventino K. Danilevičiaus darytą koplytstulpį. Šeimininkų sodybos kiemą puošė šeimininkės austi drobės rietimai, senoviniai būties rakandai – įstabiai skoninga šeimininkės kompozicija. Strigailiškiečiai skaitė eiles. Gaila tik, kad negailestingas lietus neleido ja ilgiau pasirožeti. Bet atvykusiųji užėjė į trobos vidų taip pat neliko nuvilti. Atidžiai, su meile šeimininkų pamatyti seni būties rakandai sudomino ne viena.

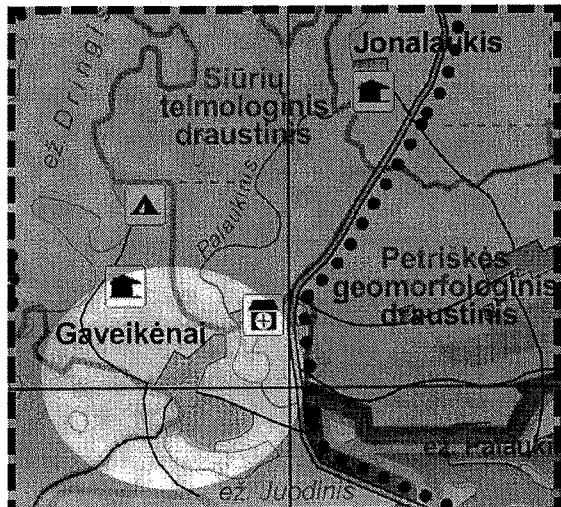
Nors ir labai susijaudinusi šeimininkė vis dėkojo ją parėmuisiems žodžiu, darbu, medžiagomis. Daug padėkos žodžių sulaukė ANP direktorius A. Panavas. Ignalinos rajono vicemeras H. Šiaudinis šiuos svetingus namus apdovanojo reprezentaciniais rajono suvenyrais. Skubantį ir negailestingą laiką priminė tik skaudi, dar prieš keletą metų tokio gyvybingo šeimininko Antano rauda...

fotografė D. SAVICKAITĖ

mas suranda progų ne tik skausme, bet ir šventejė susieiti, kad Dievas duotų šimtą metų jų iniciatoriams Augiliams.

Dalia SAVICKAITĖ

geismo, noro kurti ir dovanoti grožį. Jos kuriamas ir globojamas kaimo būties muziejus po truputį "sistematizuojasi". Atsirado vyriškų įrankių kamara, senų daiktų ekspozicija, rankdarbių paroda. O jau rankdarbių grožis! Derindama senovei būdingus elementus, susegimo ir puošybos būdus moteris kuria nuostabius, stilizuotus rūbus. Sakosi galinti aprenti 15 žmonių kolektyvą.

Norėjau papasakoti dar apie vieną gražų šios moters išmisilą. Jau senai ji šnekėjo, kad labai norėtų, jog kieme stovėtų kryžius. Šią idėją igyvendinti jai padėjo šio kaimo vaikas (dabar dirbantis Palūšės valtinėje) Kostas Danilevičius (jo darbas puošia ir Palūšės bažnyčios šventorių). Jau vien tai, kad vyresnioji ir jaunesnioji kaimo kartos randā bendrą kalbą yra gražu, dar mieliau, kad panašiai suprantamais ir grožis. Taigi išmoningo-

fotografė D. SAVICKAITĖ

MORINTIEMS PAŽINTI GAMTOS PASLAPTiS GAUSUS PAUKŠCIU PASAULiS

Gausus paukščių pasaulis tampa ypatingai įdomus, kai kiekvienas, net akimirksnį trunkantis susitikimas atneša atpažinimo džiaugsmą, o po to ir sugebėjimą stebeti sparnuočių pasaulį. Nelabai paprasta užmegzti "ryšį" su laukiniuose paukščiais – labai jau vikrūs miškų ir laukų gyventojai, o ir pati motinėlė gamta juos rūpestingai slepia.

Bet vis tik yra žmonių, kurie rūšies tikslumu gali atpažinti paukštį nors akimirkai pasirodžiusį jų akiratyje ar išsidavusį balsu. Kaip šito išmokti?

Gamtininkai sako, kad kiekvienas gyvis gamtoje užima atitinkamą gyvenamają erdvę – biologinę nišą. Jau vien tai, kad sparnuočiai skirstomi į miškų, laukų, pelkių ir vandenų supaprastina pažinti su jais. Šitų kategorijų viduje kiekvienas paukštis užima savo "aukštą" arba konkrečių gyvenimo arealą. Miško giesmininkų tarpe išskiriami spygliuočių miško, senųjų girių pamiskių gyventojai ir t.t.

Pažinties pradžioje Jums padės literatūra, vardijanti vienam ar kitam rajone gyvenan-

čius paukščius, jų mėgstančias vietas. Nuotraukos ar piešiniai padės prisiminti jų išorinį vaizdą. Norint gerai pažinti sparnuočių gyvenimą turi išmokti akimirksnį pasirodžiusiame paukštyje pastebeti pačias charakteringiausias jo išorines savybes. Pirmiausia – dydis. Jį reikėtų nustatinti ne zoologų pamieg-

tais centimetrais, bet tiesiog pabandyti lyginti su gerai žinomais paukščiais, pvz., kaip žvirblis, kaip varna, kaip bandinis ir kt.

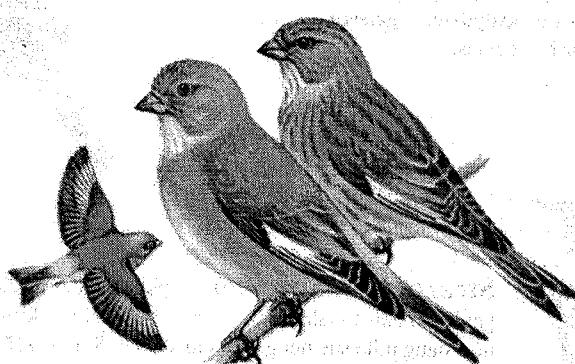
Snapo forma ir dydis padės nuspresti kuriai grupei priskirti paukštį: siaurasnapių ar storasnapių augaliniu maisto mėgėjų.

Iš paukščių plunksnų rūbo taip pat galima

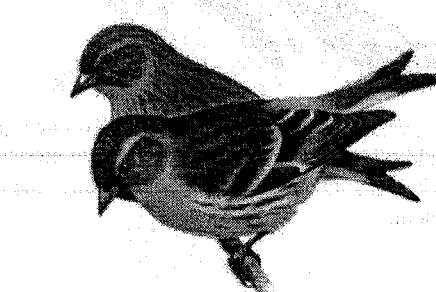
staigiai išskirti kai kurias detales – uodegos, sparnų formą, spalvinus ypatumus, pvz., juostelės ant sparnų, "kepurėlę" ant galvos, "kaklaraistis" ant kaklo, "žiurstelis" ant krūtinės. Atkreipkite dėmesį ar uodegoje yra šviesių plunksnų, kaip jos išsidėsčiusios – šonuose ar per vidurį. Tuo pat metu pasitenkite išidėmėti elgesio ypatumus, balsą.

Cia pateiksime keletą paukščių charakteristikas naudodamiesi aukšciau išvardytais pozymiais.

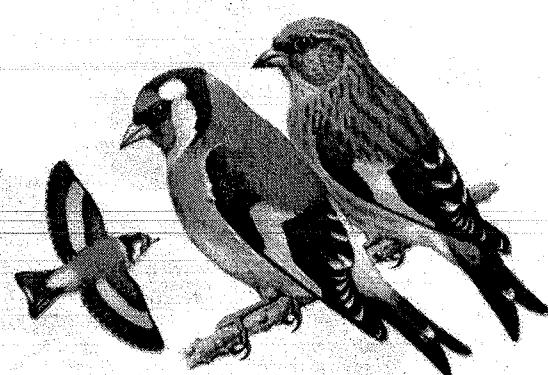
Dalia SAVICKAITĖ

Čivylis – nuo bandžio iki rudens apsigyvena pamiskėse, giraitėse, kurias supa laukai. Šiuos žavingus, mažesnius už žvirblius, grūdus lesinėjančius paukščius dažnai galima pamatyti ant laidų ir stulpų. Jo dainelė įvairaus "sidabrinio" skambesio čiauškėjimas. Giedantis paukštis paprastai pilkai rudos spalvos, krūtinės pakraščius puošia raudonas dėmės, o uodegėlės pakraščius šviesesnės plunksnos. Snapelis kūgio formos. Patelis ir jaunų paukščių plunksnų nepuošia raudona spalva. Paukščiai gyvena kolonijomis, lizdai išsidėstę kas 10-15 metrų.

Alksninukas – mūsuose žiemojantis paukštis, daug mažesnis už žvirblį. Patinėliai žalsvoko atspalvio, "mūvi" juodą kepurę, o sparneilius puošia gelsvos juostelės. Patelės pilkai žalsvos spalvos su šviesesniais "strichais" šonuose ir ant krūtinės. Žiemą šie paukšteliai maršinasi beržuose ir alksniuose rinkdamis sėkleles. Šie paukščiai labai vikriai karsoti net ploniusiomis medžių šakelėmis – dažnai kaip zylės pakimba žemyn nugara. Pavasarį ir rudenį alksninukai ieško egllynų arba mišraus miško, kur gausu eglų. Tuomet pamatyti juos labai sunku. Dažniausiai juos galima atskirti klausant paukščių balsų. Juos išduoda greitas, negarsus čiauškėjimas – "cvi... cvi... cvi..." su labai charakteringa, prikimusia pabaiga "chee...". Šių paukščių būriai ir poros tarpusavyje susišaukia skvarbiu metalo skambesi primenančiu garsu. Gal todėl vokiečiai ši paukštuką dėl jo balso praminė "ceisigu".

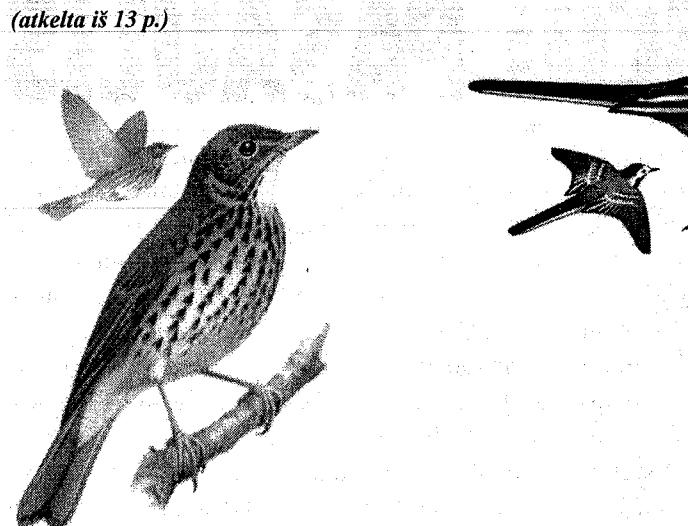

Dagilis – puošnus, ryškus paukštelių, truputį mažesnis už žvirblį. Nuo kitų paukščių jų skiria geltonos juostelės puošiančios sparnus, šviesi krūtinėlė ir jos pakraščiuose esančios rudos dėmės, raudonai "kaukė" ant galvos ir juoda, truputį balta pamarginta uodega. Dažniausiai jie skraido būreliais pamiskėse ar miško želdiniuose kur minta seklytėmis. Giesmėlė skambi, tarški.

(nukelta i 14 p.)

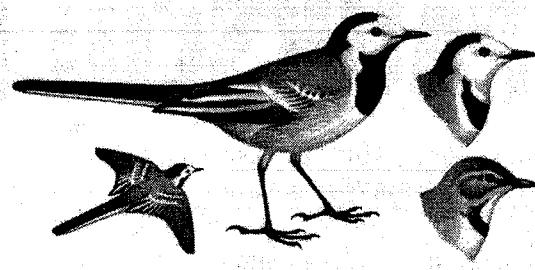
GAUSUS PAUKŠČIŲ PASAULIS

(atkelta iš 13 p.)

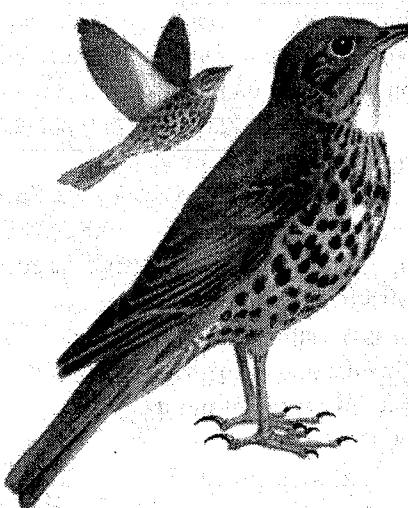

Strazdas – apie savo sugrįžimą skambia giesme apreiškia jau balandžio mėnesį. Atskiras jų rūšis galima atpažinti iš balsų ir elgesio ypatybėų.

Strazdas giesmininkas – tai giedantis atsiskyrėlis. Jo lyg iš atskirų dalių sudaryta giesmė girdisi lyg būtų tariami atskiri žodžiai. Šis strazdas varnėno dydžio, jo gelsvokoje krūtinėje ryškiai matosi lašo formos dėmės.

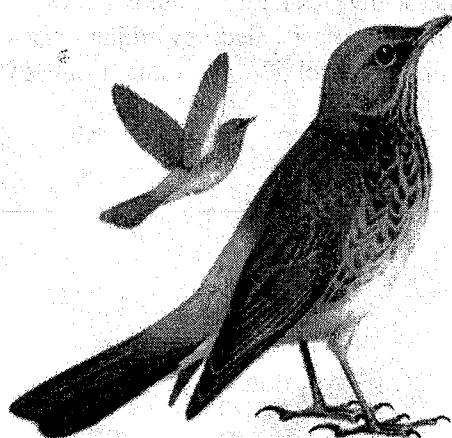
Baltoji kielė – sunkiai su kuo nors sumaišomas paukštis. Jos galvelė ir krūtinė juodai balta, kūnas melsvai pilkas. Labai charakteringas jos gebėjimas bėginėti sausuma – lyg kas žingsnis vis nusilenktų ir pa-kratytu uodegėle.

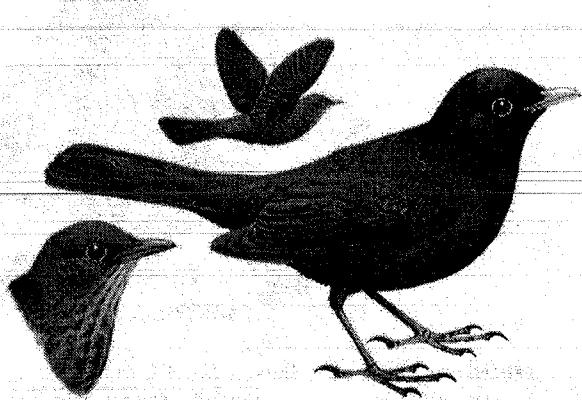
Amalinis strazdas – stambiausias šios grupės paukštis Šiaurinėje juostoje. Dėl plunksnų vienodumo ji kartais vadina pilkuoju strazdu. Jo giesmės kažku primena giesmininko kūrybą, bet ne tokios įvairios ir daug garsesnės.

Strazdai baltabruviai – truputį smulkesni. Virš paukščio akies ryškiai matosi baltas "antakis", krūtinėlė daug pilkesnė nei giedančio stazdo. Šio paukščio "daina" prasideda aiškiai "strazdišku" švilpimu, o baigia lyg mūrmédamas kažką sau po nosimi. Šie paukščiai lizdus suka kolonijomis, o gieda lyg nesuderintame chore.

Smilginis strazdas didesnis už varnėną. Krūtinė ir sparniai rusvoki, viršutinė dalis – melsvai pilka. Jo giesmė – negarsus tauškėjimas. O išgaudintas būtinai išsiduos kapotu pavojaus šūksniu.

Juodasis strazdas – didumo sūlig varnėnu. Patinėlis puikuojasi savo anglies juodumo plunksnomis, snapelis oranžinės spalvos, o patelė – molio spalvos. Atskiros poros suka lizdus toliau viena nuo kitos. Balsas skambus, pagrindinis giesmės fonas – minorinis – lyg fleitos.

Nykštukas – eglynų gyventojas. Tai mažiausias mūsų šalies paukštis – viso sveria apie 5 gr. Maitinasi smulkiausiais vabzdžiais, čia ir žiemoja. Juos pastebėti lengvai žiema. Tuomet jie skraido nedideliais būreliais, dažnai kartu su mažesniu rūsiu zylėmis. Plunksnos žalsvokos, patinėliai mūvi oranžines, o patelės geltonas "kepurėles".

DOKTORAS

Tarpautiniame Londone leidžiamame zoologijos sodu žinyne skelbiama, kad 80-aisiais šio tūkstantmečio metais pasauļyje veikė apie 900 zoologijos sodų, parkų ir a n a l o g i s k ą jiems – delfinariumų, akvariumų, okeanarių,

mūrornitologinių parkų ir t.t. Atskiruose kontinentuose jie pasiskirstė taip: Europoje – 350, Azijoje – 175, Afrikoje – 50, Ausstralijoje ir Naujojoje Zelandijoje – 25, Amerikoje – 270, tame skaičiuje 50 Pietų Amerikoje.

Vidutiniškai zoologijos suduose gyvena 200-300 rūšių gyvūnų, kurių skaičius: 800-1000. Didžiausiuose zoologijos soduose – San-Diego, Kopenhagos, Pekino, Prahos, Tokijo, Londo, Čikagos suskaičiuojama net iki 600-1200 rūšių, o gyvūnų skaičius siekia keletą tūkstančių. Didžiausiuose pasaulio zoologijos soduose per metus apsilanko 2,5 milijono žmonių.

Jau gilioje senovėje žmonės stengėsi kuo daugiau sužinoti apie mažuosius brolius. Apie tai pasakoja ir zoologijos sodų istorija.

Senovės Egiptas. Maždaug XVI amžiuje iki mūsų eros šalį valdė Tutmosas III-asis. Grįžamas iš įvairiausių karo žygijų į savo rezidenciją Fibuose jis veždavo žvėris ir paukščius. Visi šie gyvūnai buvo laikomi vienoje vietovėje šalia Nilo specialiai pastatytose ir gerai įrengtose patalpose. Nežinoma ar be faraono dar kas nors galėjo lankytis šioje vietovėje, bet laikoma, kad tai zoologijos sodų istorijos pradžia. Aišku tik tai, kad 305-30 metais iki mūsų eros Egipte jau veikė viešieji zoologijos sodai.

Senovės Kinijos mėstytojas Konfucijus savo raštuose mini dideli zoologijos sodą. Jo įkūrėjas Ven-Vanas (1200 m. pr. m.e.). Šis 400 ha žemės sklypas tarp Pekino ir Nankino buvo vadintas Lin-Ju (žinių sodu).

Senovės Romoje nelaisvėje buvo laikoma gausybė laukinių

žvérių. Pavýzdžiu imperatoriaus Augusto žvėryne buvo 420 tigrų, 260 liūtų, 36 krokodilai, Kaligula turėjo 400 meškų ir 400 įvairiausių Afrikos gyvūnų. Ypatingai turtingas buvo Gordijanas I-asis. Jis turėjo 1000 meškų, 100 tigrų, 100 žirafų, 150 drambliai. Šių Romos imperatorių žvėryna buvo kuriami ne pažintiniams tikslams. Žvėrys kaudavosi su gladiatoriais arba tarpusavyje, juos alkaukus paleisdavo į areną pas nepaklusnus valdininkus ar kitatikius. Cezario valdymo laikais ginkluoti raiteliai ir pėstininkai kaudavosi su drambliais. Visi šie kraupūs reginiai turėjo politinį atspalvį – gąsdinio ir demonstravo Romos grietinėlės jėgą ir valdžią. Vidurinės amžiaus daugelyje Europos šalių taip pat kūrėsi žvėryna. Tai buvo turtuoliu, karalyscių ir grafysčių valdovų asmeninės kolekcijos.

Pakeliaukime po vakarinį mūsų planetos pusrutulį. 1519 m. Ispanijos konkistadorai, ižen-

grotuose, voljeruose ir vandens telkiniuose gyveno vėžliai, iguanos, gyvatės ir kaimanai.

Rusijoje pirmieji žvėrynai buvo įkurti antrame mūsų eros tūkstantmetyje. Jie specializavosi dresiruoti gyvūnus, ruošti juos dalyvavimui medžioklėse. 1856 m. A. Bogdanovo iniciatyva Maskvoje pradėtas kurti mokomasis zoologijos sodas. Po revoliucijos buvusioje TSRS teritorijoje buvo įkurti 25 zoologijos sodai. Tame tarpe ir Kauno. Lie-tuva turi savo žvėrynų istoriją.

Lietuvoje žvėrynas seniau buvo vadinti aukštominis tvoromis aptverti miškai, kuriuose būdavo laikomi ir medžiojami žvėrys. Pats seniausias Lietuvos žvėrynas yra buvęs Trakuose. Tai patvirtinta istorinių šaltinių – 1384 metų Vytauto raštas. XVII amžiuje buvo likęs tik vardas – taip pavadinėta pusiasalis. Kitas žvėrynas buvęs Rūdninkuose. Jis įkūrė mėges medžioti Kazimieras Jogailaitis. Čia buvę ištaigingi rūmai, tvenkiniai,

įkūrė medžioklės dvarą Viršupuje, prie Vilniaus. Dvaras stovėjo Antakalnio gale. Čia buvo ir didžiulis žuvininkystės ūkis su 28 tvenkiniais. Maždaug tuo pat metu, kaip ir prie Viršupės, įkūrė žvėryną kunigaikščiai Radvilos. Dokumentai rodo, kad jis iš pradžių buvo kairiajame Neries krante, o XIX a. pradžioje perkeltas į dešiniją, kur dabar Vilniaus miesto rajonas Žvėrynas. Žvėryno būta ir Verkiuose; Sapiegos turėjo nuosavą žvėryną Antakalnyje. Vietovės turinčios pavadinimą Žvérinčius, Žvėrynas, Žvérinčia – dažniausiai būsių žvėrynių vietas.

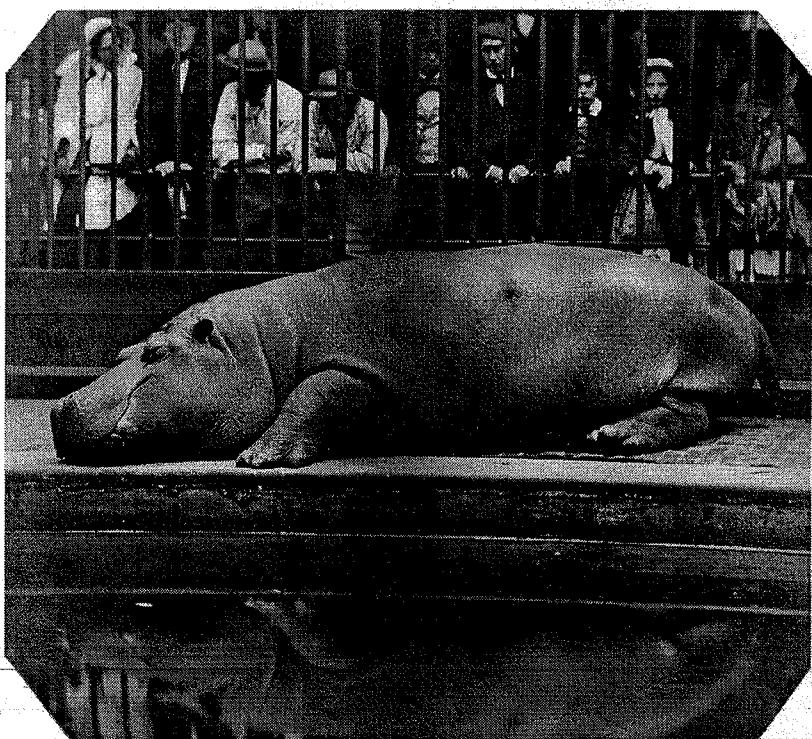
Pradžią dabartiniam zoologijos sodams, matyt, davė britų kolonizatoriai. Seras Stenfordas Rafkas įkūrė Londono zoologijos draugiją. Ji buvo įsteigta 1828 m. Ridžentso parke. I ši "gyvūnų kampeli" iš pradžių buvo įleidžiami tik draugijos nariai ir jų svečiai. Tik nuo 1847 m. ji galėjo aplankyti ir eiliniai pilie-

cių. Pradžią dabartiniam zoologijos sodams, matyt, davė britų kolonizatoriai. Seras Stenfordas Rafkas įkūrė Londono zoologijos draugiją. Ji koordinuoja 270 tokų projektų 51 valstybėje. Zoologijos sodų darbuotojai turi galimybę naudotis užšaldytu embrionu bankais tam, kad gyvūnai būtų apvaisinami ir užauginami dirbtiniu būdu. Gyvūnai gimus nelaisvėje sunkiai prisitaiko prie natūralių gyvenimo sąlygų. Kol kas tik 16 iš 145 tokų projektų pasirodė esą sekmingi. Mokslininkai ieško įvairių naujovių, gerina ir tūbulina savo darbą. Teri Templ, JAV Atlantos zoologijos sodo direktoriė, taip apibūdina zooparkų vystymosi tendencijas: "Kiekvieno zoologijos sodo tikslas – gelbėti gyvūnus, vystant kuo plačiau švietėjišką darbą tarp žmonių. Tautos turi suprasti, kad jau atėjo tas baisusis metas, kai atskirios gyvūnų rūšys gali išlikti tik visiems bendrai sutelkus jėgas."

Zoologijos sodai – ne paslinksminimo vieta. Jie atlieka įvairių švietėjišką darbą. Jų būklė atitinka bendrą ekologinę situaciją. Jei spręsime apie mūsų šalies ekologinę situaciją, žvelgdamas į Kauno zoologijos sodo būklę – pasidarys be galo liūna.

ANP savo draustiniuose ir rezervate taip pat stengiasi sukurti kuo pačkesnes sąlygas gyvūnų išlikimui. Kartu tai darysi kviečiame ir visus gyventojus. Nenaikinkime jos savo rankomis, nedeginkime, informuokime apsaugos institucijas apie pasitaikančius grubius brakonių bei aplinkos teršėjų darbus.

Paruošė D. SAVICKAITĖ

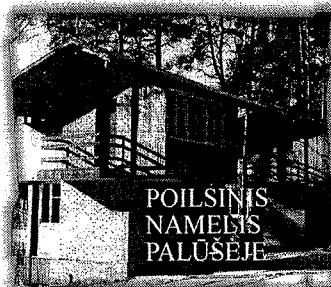
Hipopotamas zoologijos sode Londono Regent parke. Nuotrauka 1852 metų.

ge į Meksiką jos valdovo Montesumos dvare rado didžiulę gyvūnų kolekciją: kolibrai, tukanai, papūgos, erelai, kondorai, sakalai, pumas, jaguarai, ocelotai, bizonai čia gyveno šimtai. Turtingai ir meniškai įrengtuose

parkai. Žvėris šaudydavę tiesiog pro paviljonų, stovėjusius giriuje, langus. 1655 m. Maskvos karaliuomenė medžioklės dvarą ir miestelį sudegino.

XVI a. penktajame dešimtmetyje Žygimantas Augustas

Zoologijos sodai labai keitėsi. Žmonės išsiugdė atsakomybės jausmą – zooparkų vadovai suvokė, jog reikia ne tik demonstruoti gyvūnus, bet ir juos ginti. Jie ėmėsi užduoties pasiekinti, kad gyvūnijos genetinis fon-

TURIZMO CENTRAS "PALUŠE"

TETKIAMOS PASLAUGOS

**Nakvynė
Maitinimas
Ekskursijos**

**Sportinės varžybos
Kultūriniai renginiai
Žygiai valtimis**

**Pasivažinėjimas arkliais
Kaimiška pirtelė
Inventoriaus nuoma
Patalpų nuoma**

TETKIAMŲ PASLAUGŲ KAINOS

Dviviečiai kambariai su patogumais 60-95 Lt parai

(WC, šaltas, šiltas vanduo, vonia, dušas, šaldytuvas. Sąlygų maisto gaminimui nėra. Žiemą kambarai šildomi.)

Vasaros tipo nameliai (1,2,3,4 – vięčiai kambariai) 10-45 Lt parai

(WC, šaltas, šiltas vanduo, dušai atskiroje patalpoje. Sąlygų maisto gaminimui nėra.)

Korpusas (1,2,3,4-viečiai kambariai) 20-40 Lt parai

(WC, šaltas, šiltas vanduo, dušas koridoriaus gale. Sąlygų maisto gaminimui nėra. Žiemą kambarai šildomi.)

Ginučių vandens malūnas (2,3-viečiai kambariai) 40-60 Lt parai

(WC, šaltas, šiltas vanduo, dušas, virtuvė bendro naudojimo.)

Valties nuoma 1 valandai	– 6 Lt
1 parai	– 25 Lt
Stalo tenisas 1 valandai	– 2 Lt
Pirtis vakarui	– 50 Lt
Pirtis vakarui su sale	– 120 Lt
Ekskursijų vadovas 1 valandai	– 20 Lt
Vadovas žygiai 1 valandai	– 10 Lt
Vadovas žygiai 1 parai su nakvyne	– 80 Lt
Pasivažinėjimas arkliais su brička arba rogėmis 0,5 val.	– 20 Lt
moksleiviams	– 12 Lt

Tel.: 8-229-52891

8-229-47430

Faksas: 8-229-52891

Elektroninis paštas:
turizmas.anp@is.lt

Vasaros sezono metu
100 vietų "Aukštaičių užeiga" laukia jūsų nuo
ankstaus ryto iki vėlyvo vakaro. Ruošiami banketai,
šventinės vakarienės, uždari vakarai. Žiemą prie
židinio Jūs kviečia - kita 20 vietų užeigos salė.

